

Ali Erdin'in öykü ve romanlarında Balıkesir'in kültürel değerleri Cultural values of Balıkesir in Ali Erdin's stories and novels

Gönderim Tarihi / Received: 18.02.2024

Kabul Tarihi / Accepted: 23.05.2024

Doi: [10.31795/baunsobed.1439216](https://doi.org/10.31795/baunsobed.1439216)

Betül ÖZTOPRAK¹

ÖZ: 1930 yılında Balıkesir'e bağlı Havran ilçesinin Kalabak köyünde dünyaya gelen Ali Erdin, 1948 yılında Balıkesir Savaştepe Köy Enstitüsü'nü bitirir ve memleketinde ilkökul öğretmeni olarak çalışır. 1967 yılında yayınlanan *Sürücü Recep ve Köyüm* başlıklı romanı ve *Sarıköz* isimli şiir kitabıyla eserler vermeye başlayan Erdin'in, vefat ettiği 2006 yılına kadar farklı türlerde yazdığı (öykü, roman, şiir, tiyatro vb.) birçok eseri bulunmaktadır. Edremit Körfezi'nin değerlerini eserlerine yansıtan, anlatılarını gerçek yaşamdan esinlenerek kurgulayan, bölgenin coğrafyasına, ekonomisine, sözlü kültürüne vb. yer veren, yer yer eleştirel tutumunu da sakınmayan Ali Erdin, memleketinin kültürünü aktarmayı amaç edinmiş bir yazardır. Kuva-yı Milliye'nin ilk adımlarının atıldığı Balıkesir ve çevresinde verilen mücadeleleri Edremit Kaymakamı Hamdi Bey nezdinde dile getiren yazar, komşu köylüsü olan Koca Seyit'in başarılarını ve hayat hikâyesini de *Çanakkale Kahramanı Koca Seyit* başlıklı eserinde anlatır. Sadece bölgenin kahramanlarına değil aynı zamanda efsanelerine de yer veren Erdin, *Kazdağı'nın Sarıköz Efsanesi* isimli romanını da yöre halkının anlatımı ve araştırmaları doğrultusunda kurgular. Yazar, kullanmış olduğu diyalog tekniğinde sıklıkla bölge halkının ağız özelliklerine yer verir. Edremit, Akçay, Havran vb. Balıkesir'in ilçelerini eserlerinde mekân olarak kullanan Erdin; bölgenin önemli şahsiyetlerinden toplum yapısına, doğal zenginliklerinden ekonomisine, âdetlerine kadar kültürün farklı unsurlarını eserlerine yansıtmış olur. Çalışmanın amacı, bugüne kadar araştırmacılar tarafından ihmal edilmiş, yerel bir yazar olan Ali Erdin'i ve eserlerini tanıtmak, öykü ve romanlarına yansıyan kültürel değerlere yer vermek, Balıkesirli bir yazarın gözünden Balıkesir'in maddi ve manevi değerlerini ifade ederek yazarın söz konusu değerlere bakış açısını doküman analiz yöntemiyle ortaya koyabilmektir.

Anahtar Kelimeler: Ali Erdin, Balıkesir, Kültür, Sarıköz efsanesi, Koca Seyit

ABSTRACT: Ali Erdin was born in 1930 in Kalabak Village of Havran district in Balıkesir. Ali Erdin graduated from Balıkesir Savaştepe Village Institute in 1948 and worked as a primary school teacher in his hometown. Erdin, who started to produce works with his novel book *Driver Recep* and *My Village* and a poetry book called *Sarıköz* which were published in 1967 has many works that he wrote in different genres (story, novel, poetry, theatre, etc.) until his death in 2006. Ali Erdin who reflected the values of the Gulf of Edremit in his works, constructed his narratives inspired by real life, gave place the region's geography, economy, oral culture of the region in his works and also did not refrain from criticism from time to time is aiming to convey the culture of his hometown. The author mentioning the struggles in Balıkesir and in its surroundings, the place where the first steps of the Kuva-yı Milliye were taken Hamdi Bey who served as the District Governor of Edremit also tells the success and life story of his neighbour villager Koca Seyit in his work titled *Çanakkale Hero Koca Seyit*. Erdin, who includes not only the heroes of the region but also the legends in his works, also sets the novel named *Sarıköz*, the Legend of Ida Mountains in line with the narratives and researches of the local people. The author, who frequently uses the dialect characteristics of the local people in the dialogue technique he uses, reflects different elements of culture from the language of the region to its social structure, from its natural riches to its economy and customs by including Edremit, Akçay, and Havran etc which are the districts of Balıkesir. The aim of the study is to introduce Ali Erdin, a local writer neglected by researchers, to present with document analysis method the author's point of view on these values by including the cultural values reflected in his stories and novels, and to express the material and spiritual values of Balıkesir from the eyes of a writer from Balıkesir.

Keywords: Ali Erdin, Balıkesir, Culture, The legend of Sarıköz, Koca Seyit

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi/İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi/Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, betuloz@karatekin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0630-8239>

EXTENDED ABSTRACT

Literature review

Culture, which cannot be defined in general terms, is generally defined as the totality of the material and spiritual values of a society. Ünver Günay defines culture as; "*Culture, which is generally defined as knowledge, belief, belief, art, morality, law, customs and traditions and all the abilities acquired by man as a member of society, also refers to the way of life of man and human communities and the solutions they produce to social problems.*" (Günay, 2000: 22) and states that each society has its own culture, that it can change over time, and that culture is also called "social heritage" because it is passed from generation to generation through learning (Günay, 2000: 22). İbrahim Kafesoğlu also states that every community has a culture, that is, each culture represents a separate community, and that the Turkish nation has a national Turkish culture with its language, tradition, religion, law, thoughts and special behaviour in the face of events (Kafesoğlu, 1977: 3).

Culture, which researchers cannot come to a common opinion and make a precise definition, is a concept that determines the way of life, thoughts, beliefs, beliefs, behaviours, understanding of art, etc. that exists in a society and that can change and develop without losing its essence at all times.

Methodology

In this study, in which we aim to determine the cultural elements in Ali Erdin's stories and novels and to reveal the author's perspective on these elements, the document analysis method within qualitative research has been used. The main material of the study is Ali Erdin's stories and novels. In this direction, the stories and novels have been analysed and the frequently emphasised cultural elements have been determined. Since the subject of the study is culture, the concept of culture, about which there are many domestic and foreign sources and researchers cannot reach a common opinion, has been briefly discussed in a way that will not expand the volume of the study, and sources on culture have also been used in the study. Although the stories and novels are fictional texts, the author has stated that he has done research on the subjects that he will focus on, and he has added photographs to his works from time to time. Thus, the research on the history and culture of Balıkesir has also been mentioned when necessary, and the information in the sources and the information conveyed to us by the author are relatively compared.

Findings and discussion

Ali Erdin was born in 1930 in the village of Kalabak, Havran, Balıkesir. He graduated from the Savaştepe Village Institute in 1948, worked as a primary school teacher in his village and, after retiring from this profession, he did not leave Balıkesir where he lived until his death. Ali Erdin, who was born in the village in the early years of the Republic, approached the village and its problems from a realistic point of view in his works. As he was a close witness of the problems in the villages, especially in the period between 1930 and 1960 of the narrative period, he emphasised the ignorance, backwardness and poverty prevailing in the villages and made the heroes speak with their dialectal characteristics. In this context, Ali Erdin, who wrote village novels and stories as a graduate of the Village Institute, stated that he took his stories from real life and fictionalised the life he was close to through the places and people he knew and knew.

Ali Erdin, who focuses on the beauties and values of Edremit Gulf as well as its deficiencies in his works, aimed to reflect the culture of his hometown where he was born and raised. Ali Erdin especially focused on language, which is the most important elements of culture, and the reflection of religious beliefs on life and behaviour, as well as the economic wealth of the region, agriculture and animal breeding, weddings, important personalities, etc. In his works, he expressed the cultural values of Balıkesir from a broad perspective. Erdin did not stay away from criticising the problems and deficiencies he saw in the life of the people. Instead of seeking a solution to their health problems at the doctor, he criticised the villagers for going to hodjas and endangering their health with practices far from the light of science. Especially in the 1930s, when Atatürk's reforms were put into practice, but the villagers, who did not accept the innovations with conservatism and bigotry and remained attached to the old, focused on the view of education and explained the importance of modern schools through

Ferhatoğlu Mustafa in his novel titled *Yıldızlar Da Ağlar Mı?*. He emphasised the importance of reading as an educator not only in the aforementioned novel but also in his other narratives and pointed to education for the solution of village problems by seeing that ignorance lies at the root of village problems.

Religious beliefs have a great influence on the shaping of a nation's life and behaviour. We see that religious beliefs are dominant in Erdin's works. The faithful protagonists, who do not forget their prayers, go to mosques and perform their prayers, go on pilgrimage, read the Qur'an, celebrate religious festivals, etc. The author did not hide his critical identity in this regard and criticised the exploitation of religious feelings, as in his humorous novel titled *The Bank of Ahiret Bankruptcy*.

Ali Erdin, who focuses on the geographical beauties of Mount Ida in mythology as well as its place in legends, fictionalised the legend of Sarıkız of Mount Ida in line with the narration and researches of the local people. Ali Erdin, who attaches importance not only to legends but also to the dialectal features of the region, has both reflected the language features of the region in his works and emphasised naturalness by making most of the heroes speak in a local language. Not only Sarıkız, the legendary hero of the legend, whose statue is located in Akçay, where streets, shops and schools are named after her, but also Koca Seyit from Havran and Edremit District Governor Hamdi Bey, who are among the national heroes of Balıkesir, have been the subject of Erdin's works, and the struggles in Balıkesir, the city of Kuva-yı Milliye, the decisive stance against the occupations and the victory won in line with the sacrifices and achievements of many patriotic people under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk have been expressed.

Results and recommendations

In short, Ali Erdin's stories and novels, which are culturally rich narratives, express the material and spiritual values of Balıkesir (language, religious beliefs and behaviours, agriculture and animal husbandry, important personalities, entertainments, superstitions and folk medicine, education, etc.). Although he wrote many works, who was a local writer and not among the well-known writers of Turkish literature. After 1960, Erdin, who was among the writers writing village novels and stories particularly written by Village Institute graduates, produced works based on observation. Erdin is a writer who took it as his duty to tell and convey the values of Balıkesir, his hometown, and successfully fulfilled this purpose.

Giriş

Birçok toplumu barındırmış, zengin kaynakları ve coğrafi güzellikleriyle temeli Misyalılara kadar dayanan, zengin bir kültüre sahip olan ve bugünkü ismiyle Balıkesir adını taşıyan şehrimizde, 13. Yüzyıl'ın sonlarında Karesi Beyliği kurulur. Karesi'nin ismi, Selçuklu Devleti'nin önemli bir komutanı olan ve Selçuklu Devleti yıkılmadan kısa bir süre önce bağımsızlığını ilan ederek 1300 yılında Karesi Beyliği'ni kuran Karesi Bey'den (Kara İsa) gelmektedir. Karesi Beyliği'nin merkezi ise Balıkesir'dir. Karesi Beyliği, 1345 yılında Osmanlı Devleti'ne katılır ve Karesi, merkeze bağlı Karesi Sancağı olur (Balıkesir İlinin Tarihi, 27 Ocak 2024). Abdülmecit Mutaf, Karesi Vilayeti içinde kalan söz konusu şehrimizin, yapılan araştırmalar sonucunda eski çağlarda çok meşhur olan Trua şehri olduğunu ifade ederek şehrin çok eskilere dayanan geçmişi ve önemine dikkat çeker:

“Vilayet sınırları eski adı Misia olup Olimpos (Keşiş) dağından Karadeniz sahiline ve Bergama havalisine kadar uzanarak bütün Marmara Denizi sahillerini ve Lidya (bugün Aydın ve Saruhan havalisi) ya kadar Çanakkale Boğazı haricini içine almaktaydı. Eskiden beri Misia'nın bölümlerinden biri olan 'Truvada' kısmı, eski çağlarda çok meşhur ve Misia'nın sahil şeridini içine almakta olup merkezi İlyom (Trua) şehridir. Trua'nın yeri; Yunanlı şair Omiros'un 'İlyada' adlı şiirindeki tariflerini esas alarak 1873 tarihinde Almanya'lı Doktor Henry Şalimen'in yaptığı araştırmalarda; Çanakkale Boğazı dışında olan ve şimdi 'Pınarbaşı' denilen yer olduğu, şüphe kalmayacak şekilde anlaşılmıştır” (Mutaf, 1997: 162).

Yukarıda yer alan ifadelerden Yunan mitolojisinde önemli bir yer olan Trua şehrinin aslında Pınarbaşı olduğunu anladığımız Balıkesir'de, farklı toplumlar yaşamıştır. İshak Hakkı Bey Karesi Livası'nda Misyalıların yaşadığını zamanla bu bölgenin Lidyalıların, İranlıların, Makedonyalıların, Romalıların ve hicri 465 yılında da Selçukluların eline geçtiğini ifade ederek Balıkesir'in eski isminin Anderyatinus daha sonra da Pale Suluğ Sarayı (Palukasrı) adını aldığını, Selçukluların eline geçip burada şehir kurulduktan sonra da Balıkesir denildiğini kaynaklardan yola çıkarak belirtse de şehrin isminin nereden geldiğinin kesin olmadığını da ifade eder. İshak Hakkı Bey'e göre kesin olan bilgi ise, şehrin hicri 465 yılında Türkler tarafından kurulmuş olmasıdır: *“Bu bölge Selçuklular tarafından fethedildikten sonra oluşturulan imarete, Selçuklu Emirlerinden Kara İsa Bey tayin edilmiş ve bu liva onun adına izafeten Karesi adıyla anılmıştır. Kara İsa Bey'in halen Ulu Cami civarında türbesi vardır. Osmanlılar sancağı Kara İszâdelerden teslim almışlardır” (Yüzbaşı İshak Hakkı Bey, 1997: 6-7).*

Abdülmecit Mutaf da Balıkesir isminin kaynağı konusunda farklı görüşlerin olduğunu kimi Balıkesir'in 'Bâli Kasrı' terkinin bozulmuş hali olduğunu ifade ederken Balıkesir'in eski ismi olan 'Bâlikesri'nin İran vezirlerinden birinin ismi olduğunun da rivayet edildiğini söyler. Tarihi kaynaklarda bugünkü şehrin yerinde eskiden şehir olmadığını ve buranın ilk defa Türkler tarafından kurulduğunun kayıtlı olduğunu belirten Abdülmecit Mutaf şimdi Kepsut olarak anılan yerin ise eski şehrin yeri olduğunun ifade edildiğini söyler (Mutaf, 1997: 59). Karesi Sancağı, Marmara ve Ege denizi sahillerini içeren uygun bir iklim ve verimli topraklarıyla geniş ticaret imkânlarına sahip olması sebebiyle burada tarih boyunca pek çok millet yaşamış ve birçok devlet kurulmuştur (Mutaf, 1997:1). Karesi Sancağı'nın doğal güzellikleri ve zenginlikleriyle öne çıkan kazalarından biri de Edremit'tir.

Ali Erdin'in öykü ve romanlarında olayların geçtiği mekân olarak da karşımıza çıkan Edremit, Hüdavendigâr Eyaleti'nin Karesi Livası'na bağlı bir kazasıdır. 1864 yılında ise söz konusu kaza, Karesi Sancağı'na bağlanır. Edremit'in arazisi zeytinlik, bağ, bahçe ve palamutlukla kaplı ve oldukça verimlidir. Arazide her türlü tahılın yanında zeytin, üzüm ve incir de yetişir. Çoğunlukla ak, kara çam ve meşe ağaçlarının bulunduğu ormanlar vardır. Zeytin, zeytinyağı gibi kereste de ihraç edilen ürünler arasında yer alır (Mutaf, 1997:186-89). Edremit Körfezi'nin kuzeyinde ise Kazdağları yer alır.

Kazdağları, MÖ 2000 yıllarına dayanan tarihi geçmişinde birçok medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve bölgede birçok şehirler kurulmuş, şehirlerin çoğu da Truva savaşlarında yıkılmıştır. Kazdağı zengin yer altı kaynaklarına ve bol oksijene sahiptir. Antik çağlarda İda Dağı olarak anılan Kazdağı, mitoloji ve efsaneler dağı olarak bilinmektedir (Balıkesir Kaz Dağı (İda Dağı), 11 Mayıs 2024). Azra Erhat, İda için şu açıklamayı yapar: *“(1) Girit Kralı Melisseus'un kızı. Rheia yeni doğurduğu Zeus'u Kronos'tan*

kaçırıp kundakta bebek olarak Girit'e götürünce, İda kendi adını taşıyan dağda onu kız kardeşi Adrasteia ile birlikte büyütür, besler (Zeus, Amaltheia). ..(3) Çanakkale bölgesindeki Kazdağı'nın eski adı" (Erhat, 2012: 151). Benzer şekilde Behçet Necatigil de İda Dağı'nın Kazdağı'nın eski ismi olduğunu "...Edremit körfezinin kuzeyinde, bugünkü Kaz dağı" (Necatigil, 2011: 71) ifadesiyle belirtir.

Köklü bir geçmişe ve kültüre sahip olan Balıkesir aynı zamanda edebi eserlerde de mekân olarak kullanılmış gerek coğrafi güzelliği gerek kültürel zenginliği ile pek çok edebi türde yer almıştır. Çalışmamızda da Balıkesirli yazarlardan olan Ali Erdin'in Edremit Körfezi'nde yaşayan bölge halkının düşüncelerini, tutumlarını, inanışlarını ve bu doğrultuda şekillenen yaşamlarını dile getirdiği öykü ve romanları bağlamında bölgenin kültürel değerleri üzerinde durulacaktır. Kültürel değerlerin eserlere yansımalarına geçmeden önce kültür kavramına kısaca yer vermek faydalı olacaktır.

Literatür taraması

Genelgeçer bir tanımının yapılamadığı kültür, genel olarak bir toplumun maddi ve manevi değerler bütünü olarak ifade edilir. "*Genellikle, bilgi, inanç, san'at, ahlâk, hukuk, örf ve âdetler ve insanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği bütün yetenekler şeklinde tanımlanan kültür, bir başka bakımdan da insanın ve insan topluluklarının hayat tarzını ve sosyal problemlere ürettikleri çözümleri ifade etmektedir.*"(Günay, 2000: 22) sözleriyle kültürü tanımlayan Ünver Günay her toplumunun kendisine has bir kültürünün olduğunu, zaman içinde değişebildiğini, öğrenme yoluyla nesilden nesile aktarıldığı için kültüre "sosyal miras" da denildiğini belirtir (Günay, 2000: 22). İbrahim Kafesoğlu da her topluluğun bir kültüre sahip olduğunu yani her kültürün ayrı bir topluluğu temsil ettiğini, Türk milletinin de diliyle, töresiyle, dinî, hukuku, düşünceleri ve olaylar karşısındaki hususî davranışlarıyla millî Türk kültürüne sahip olduğunu ifade eder (Kafesoğlu, 1977: 3).

Bozkurt Güvenç ise daha geniş bir tanımlamayla, "*Bilimsel anlamda kültür, toplumun üyesi olarak insanın, yaşayarak, yaparak öğrendiği ve aktararak öğrettiği maddi manevi her şeyden oluşan karmaşık bütündür.*"(Güvenç, 2007: 14) diyerek kültürün insan deneyimlerden oluşan maddi ve manevi değerlerini içeren karmaşık bir bütün olması üzerinde dururken Sadık K. Tural kültürü "...*fert ve toplum olarak daha ahlâkî, daha iyi, daha güzel, daha faydalı, daha hoş, daha doğru, daha insanî, daha rahat saydığı, kabullendiği değer ve davranışların tamamından oluşan bir hayat şekline kültür denir.*" (Tural,1988: 54) ifadeleriyle tanımlar.

Kısaca araştırmacıların ortak bir kanıya varıp kesin bir tanımını yapamadıkları kültür, yukarıda da ifade edildiği gibi bir toplumu var eden, yaşayış şekillerini, düşüncelerini, inançlarını, davranışlarını, sanat anlayışlarını vb. belirleyen topluma özgü ve her daim özünü kaybetmeden değişip gelişebilen bir kavramdır. Balıkesir'in Havran ilçesinde dünyaya gelen ve ilkokul öğretmeni olan Ali Erdin, kültürel değerlere önem vermiş, Akçay ve çevresini anlatılarında mekân olarak kullanmış, olayları gerçek yaşamdan alarak bölgenin kültürel değerlerini eserlerine yansıtmıştır. *Hasat Bitince* başlıklı öykü kitabında Erdin, Edremit Körfezi'nin kültürünü, toplum yapısını yakından tanımış biri olarak "Zeytin Beldesi" denilen Edremit Körfezi halkının gerçek yaşamından kesitler sunduğunu, toplum sorunlarının yanında beldeye özel "Zeytin Emeği ve Emekçileri"nin sorunlarına da yer verdiğini ve söz konusu sorunları ve yaşantıları da yöresel dil ile ifade ettiğini belirtir (Erdin, 2001b: 4). Sadece söz konusu öykülerinde değil bütün eserlerinde aynı tutumu sergilediğini gördüğümüz Ali Erdin, yerel bir yazar olarak doğup büyüdüğü Balıkesir'e bağlılığını ömrü boyunca sürdürmüş, kendisinden sonraki nesillere de bu şehrin kültürel değerlerini aktarmayı âdeta görev edinmiştir. Onun için de yazdığı eserlerinde Edremit Körfezi'ni mekân olarak seçmiş, eserlerinde ağırlıklı olarak bölge halkının ağız özelliklerinden sözlü kültürüne, dinî inanç ve davranışlara, önemli şahsiyetlere, tarım ve hayvancılığa, eğlencelere vb. kültürel unsurlara yer vermiştir.

Yöntem

Ali Erdin'in öykü ve romanlarında yer alan kültürel unsurları tespit ederek söz konusu unsurlara yazarın bakış açısını ortaya koymayı amaçladığımız bu çalışmada, nitel araştırma içerisinde yer alan doküman analiz yöntemi kullanılmıştır. "*Sosyal dünyayı anlamaya yönelik doğal ortamlarda gözlemsel, iletişimsel ve belgesel yöntemleri kullanan bir yaklaşım*" (Güçlü, 2021: 71) ifadeleriyle tanımlanan nitel araştırmada, veri toplama yöntemlerinden biri de doküman yöntemidir. Levent Durdu dokümanların

yazılı, görsel ve fiziksel her türlü materyali içerdiğinden söz ederek sıralamış olduğu materyaller içinde romanlara da yer verir (Durdu, 2016: 109).

Çalışmanın ana materyali Ali Erdin'in öykü ve romanlarıdır². Bu doğrultuda öykü ve romanlar incelenmiş, üzerinde sıklıkla durulan kültürel unsurlar tespit edilmiştir. Çalışmanın konusu kültür olduğu için hakkında yerli yabancı birçok kaynağın bulunduğu kültür kavramı çalışmanın hacmini genişletmeyecek doğrultuda kısaca ele alınmış, kültüre dair kaynaklar da çalışmada kullanılmıştır. Ne kadar öykü ve romanlar kurgusal metinler olsa da yazar üzerinde duracağı konular hakkında araştırmalar yaptığını ifade etmiş, eserlerine yer yer fotoğraflar da eklemiştir. Böylece Balıkesir'in tarihi ve kültürü hakkında yapılan araştırmalara da yeri geldikçe değinilerek kaynaklarda yer alan bilgilerle yazarın bizlere aktardığı bilgiler nispeten karşılaştırılmıştır.

Bulgular ve tartışma

Dil

Kültürün aktarılmasında aracı olan dil aynı zamanda kültürün de en temel unsurunu oluşturmaktadır. Kültür tarihçilerinin insanoğlunun varlığını sürdürmedi ki başarısını, kültürel bir varlık oluşuna yani öğrendiklerini sonraki nesillere aktarma yeteneğine ve iletişim becerilerine sahip olmasına bağladıklarından bahseden Bozkurt Güvenç (Güvenç, 2007: 10), toplum ve ilişkilerin mi önce dilin mi önce geldiği konusunda araştırmacıların ortak bir kanıya varamadıklarını ifade ederek toplum ve kültürde olanın dilde ifade bulduğunu, dilde var olanın da toplum ve kültüre yansıdığını söyler (Güvenç, 2007: 48). Böylece kültür söz konusu olduğunda dil ve dile yansıyan değerler ele alınması gereken hususların başında gelir.

Ali Erdin de eserlerinde dil ve dile ait unsurlara önem verir. En başta yazar, hemen hemen bütün öykü ve romanlarında kahramanları ağız özellikleri ile konuşturarak hem kahramanların doğallığını ön plana çıkarır hem de bölge halkının dil özelliklerini eserlerine yansıtır. Örneğin; *Çanakkale Kahramanı Koca Seyit* başlıklı biyografik romanda Mecidiye Bataryası'na atılan top, cephaneliğe denk gelir ve bataryanın bulunduğu yer kapkara toprak yığınına dönüşerek yerle bir olur. Komutan Hilmi Bey tarafından toprak altından kurtarılan Niğdeli Ali ise şöyle der: “Çok sağolun, varolun Gomutanım! Allah sizden çok çok ırazı olsun. Sizin sağlığınız, varlığınız sayesinde bak ben de ölümden gurtuldum. Hemi de gözlerim bakına bakına şu gara toprağın altında bi güzel boğulup öleceğdim. Emme çok şükürler olsun ke sayenizde kurtuldum gayrı. Gurtuldum emme velaken Gomutanım nedir ke bu başımıza gelenler?” (Erdin, 2003: 17). Sadece Niğdeli Ali değil başta hayat hikâyesinin anlatıldığı Koca Seyit ve diğer kahramanlar da romanda bölge ağızyla konuşurlar.

Kazdağı'nın Sarıkız Efsanesi başlıklı romanda Fadime, Senem'e şöyle der: “Gız olur emme neye istemezmişsin yavıklı olmayı hiç inanmam buna. Emme bizim bildiğimiz yavıklı olcak gız sevinir, hemi de o gün bi yakalara da çıkmaz geçmez da, sadece yünür, yaykanır kendine bol bol süs, ilivan yapar” (Erdin, 1995: 100-101). Balıkesir ağızında yer alan yavıkla: nişanlanmak (Mutlu, 2008: 707), yaka: taraf, yön (Mutlu, 2008: 706), yün-: yıkanmak (Mutlu, 2008: 709), yayka- (yaka-): yıkamak (Mutlu, 2008: 706) anlamına gelmektedir.

Sürücü Recep ve Köyüm başlıklı eserde Sürücü Recep, eşi Havva kadına arkadaşı ile yapmış olduğu konuşmadan bahseder: “... Emme dedikten keli de ona bakcez sadıcım emme südü, dölü ortana olu bu iş deye de hanı şart goşmak istedim. Ula karı ıraslasa hanı sadıcın, akideşin böylesine, böyle cömertine bonkörüne ıraslamalı isan. Galik bene cuvap olarak ne dese beğenirdin sadıcım” (Erdin, 1997a: 12). Balıkesir'de sağdıç, arkadaş, ahabap anlamında kullanılır (Özer, 1957: 123). Erdin'in eserlerinde de sağdıç söz konusu anlamı içermektedir.

² Ali Erdin'in tespit edilen öykü ve romanları şunlardır:

Roman: *Kazdağı'nın Sarıkız Efsanesi* (1997), *Sürücü Recep ve Köyüm* (1997), *Yıldızlar Da Ağlar Mı?* (1997), *Kazdağı'nın Sarıkız Efsanesi 2* (1998), *Deprem* (2000), *Ahret Bankası İflas Etti* (2001), *Kuva-yı Milliye Kahramanı Hamdi Bey Şehit Kaymakam* (2001), *Tonton Gözal'ın Yetimleri* (2001), *Çanakkale Kahramanı Koca Seyit* (2003).
Öykü: *Hasat Bitince* (2001).

Kazdağı'nın Sarıkız Efsanesi başlıklı romanda Pembe Kadın, eşi Molla Ahmet'e şöyle der: "*Pek eyi annayamadım bu lafları Molla. Yani ne dimeye getiriyon lafi sen şinci, bu el kızanı şinci ne demek kızanımız olmuştur?*" (Erdin, 1995: 19). Diğer roman ve öykülerde de sıklıkla karşımıza çıkan ve Balıkesir'de de yaygın olarak ifade edilen kızan, çocuk anlamında kullanılmaktadır.

Ali Erdin öykü ve romanlarında kalıp sözler olan tekerleme, ağıt ve atasözlerine de yer verir. Örneğin; *Kazdağı'nın Sarıkız Efsanesi* başlıklı romanda sokakta oynayan çocuklar, Çerçi Ömer köylerine gelince şu tekerlemeyi söylerler: "*Çerçi Umar gelmiş, İnci, boncuk getirmiş*" (Erdin, 1995: 77). Tekermelere eserlerde nadiren yer verilse de ağıtlar daha fazla kullanılmıştır.

"Karı Kavgası, Köpek Dalası" başlıklı öyküde, Ayşe ile Gülsüm arasında başlayan kavgaya eşleri de dâhil olur. Ayşe'nin eşi Mahmut'u, Gülsüm'ün oğlu İbrahim öldürür. Ayşe, eşine ağıt yakar: "*Aslan gibi Mamut'ım gitti, Gara Mamut'ım gitti. Yaktılar Mamut'ımı dinsizler, Allah'sızlar ah!.. Nasıl da acımadan gyıdınız Mamut'ıma, gencecik Mamut'ıma nasıl da gyıdınız, şu ifacık tefecik evlatlarına, yavrularına acımadan nasıl da gyıdınız alçaklar!...*" (Erdin, 2001b: 102). "Sınır Taşı" başlıklı öyküde Nazlı'yı daha önce ailesinden isteyen Çul Hasan'ın ailesi, kızın Kaya Osman'a verildiğini duyunca lanetler okur: "*Nıham gızınız düğün dernek görmesin. Ortalarda sürüm sürüm sürünsün. Sürüm sürüm sürünsün de bi gün Hasan'ıma işalla avıç açıp mihtaç olsun!*" (Erdin, 2001b: 65). Kemal Özer, Balıkesir ve civarında söylenen beddualar arasında, "*Sürüm sürüm sürünsün inşallah*" ifadesinden de söz eder (Özer, 1957: 71). Erdin de söz konusu bedduaya öyküsünde yer verir ve öykünün sonunda Nazlı'nın evlendiği Osman, Hasan tarafından öldürülür.

Öykü ve romanlarda yer alan atasözlerinden bazıları da şunlardır: "*Emme şinci sabret biraz. Ne derler sabreden derviş, muradına bi gün ermiş.*" (Erdin: 1995: 115), "*Ne demişler ocak olmadık yerden duman tütmez deye boşuna bi laf da etmemişler heral.*" (Erdin: 1995: 121), "*Sabrın sonu selametmiş. Gelin ata binmiş, ya kısmetim, ya nasibim demiş.*" (Erdin: 1995: 125), "*Sonacım harman yelle, düğün elle olur demezler mi?*" (Erdin: 1995: 132) "*Eski camların bardak olduğu gibi bizim ağalık, beylik de artık kalmadı elimizde*" (Erdin, 2001a: 15). Kemal Özer, Balıkesir ve köylerinde tespit edebildiği umumi ve hususi atasözleri arasında; "*Sabır eden derviş muradına ermiş*" (Özer, 1957: 68), "*Sabrın sonu selâmettir*" (Özer, 1957: 68), "*Gelin ata binmiş ya nasip demiş*" (Özer, 1957: 69), "*Eski çamlar bardak oldu*" (Özer, 1957: 66), "*Harman el ile düğün il ile olur*" (Özer, 1957: 67) atasözlerine de yer verir. Özer'in "*Harman el ile düğün il ile olur*" şekilde yer verdiği atasözünün doğru şekli ise Ali Erdin'in ifade ettiği gibidir.

Kısaca Ali Erdin ağız özelliklerine, atasözleri, tekerleme, ağıt vb. kalıp sözlere yer vererek bölge halkının dil özelliklerini eserlerine yansıtmıştır. Fakat yazarın dil ve üslup açısından başarılı eserler verdiğini ifade etmek zordur. Bölge halkının ağız özelliklerinin ön planda tutulduğu (yer yer bu tutum tüm anlatıya hâkim olduğu için anlatımın başarısını olumsuz etkilemektedir.), eserlerde anlatım bozukluklarının yer aldığı ve anlatım tekniklerinin başarılı bir şekilde kullanılmadığı görülmektedir. Ali Erdin bölgenin ağız özellikleri ve kalıp sözlerin yanı sıra Balıkesir'de dilden dile dolaşan efsaneler üzerinde de durmuş, Balıkesir halkından derlediği anlatıları kurgulayarak kaleme almıştır. Özellikle söz konusu şehirde önemli bir yere sahip olan Sarıkız Efsanesi'ne dair roman yazmış, anlatılarında Gelin Efsanesi'ne de yer vermiştir.

Halk anlatıları

Halk anlatıları arasında sayabileceğimiz masal, efsane, halk hikayesi, destan vb. anlatılar arasından Ali Erdin eserlerinde efsanelere yer vermiş diğer anlatılar üzerinde durmamıştır. Bu tutumu da Edremit yöresinde efsanelerin özellikle Sarıkız Efsanesi'nin halkın davranış, düşünce ve inançlarında hâkim olan bir anlatı olmasına bağlamak sanırım yanlış olmayacaktır.

Kazdağı'nda yaşadığına inanılan Sarıkız'ın hikâyesi, halkın arasında dilden dile dolaşmış, efsaneye dair anlatılar ve inançlar günümüze kadar varlığını korumuştur. Pertev Naili Boratav, efsanede anlatılanların doğru ve yaşanmış olduğuna inanıldığını, hazır kalıplara yer verilmeden, kendine özgü bir üslupla sanatsal süslemelerden uzak sadece olağanüstü özellikleriyle bir kişiyi ya da bir olayı anlattığını ifade eder. Olağanüstü özelliklerin bulunmadığı efsanelerin de olduğunu söyleyen Boratav, tarihteki bir olayın

gerçekte olduğu gibi anlatılmayarak gerçekten uzak bir biçim aldıysa efsaneleştiğini dile getirmektedir (Boratav, 2000: 98-99). Saim Sakaoğlu ise, efsane hakkında yapılan tariflerden yola çıkarak efsanenin; şahıs, yer ve hadiseler hakkında anlatıldığını, anlatılanların inandırıcılık vasfı taşıdığını, genellikle şahıs ve hadiselerde tabiatüstü olma vasfı görüldüğünü ifade eder ve söz konusu hususiyetlere efsanenin belirli bir şeklinin olmayışını, kısa ve konuşma diline yer veren bir anlatma olduğunu da ekleyerek efsaneyi tanımlar (Sakaoğlu, 2018: 20). Balıkesir’de Sarıkız Efsanesi’nde ifade edilen olayların gerçekten yaşanmış olduğuna inanılmakta ve Sarıkız’ın yaşamış oldukları sonucunda ermiş katına yükseldiği düşünülerek ona kutsallık atfedilmekte ve her yıl onun adına hayırlar yapılmaktadır.

Ali Duymaz, “Kaz Dağı ve Sarıkız Efsaneleri Üzerine Bir Değerlendirme” başlıklı makalesinde Kazdağı ve Sarıkız Efsanesi’ne ait 6 varyantta yer alan motifler üzerinde durur. Ali Duymaz’ın çalışmasında yer verdiği I. ve III. Varyantlarda yer alan Sarıkız’ın çok güzel bir kız olması, köylülerin kıza iftira atması, babasının öldürmek için onu Kazdağı’na götürmesi ve öldüremeyip kazlarıyla birlikte onu dağda bırakarak gitmesi ve kızın dağda ölmemesi vb. motifler (Duymaz, 2001: 90-91), Ali Erdin’in anlattığı Sarıkız Efsanesi’nde de yer almaktadır.

Modern edebiyatta, geleneksel halk anlatılarını bir kaynak olarak kullandığını ve mitolojiden de faydalandığını gördüğümüz Ali Erdin, Kazdağı’nın Sarıkız Efsanesi’ni yöre halkının anlatımlarından ve yapmış olduğu araştırmalardan elde ettiği bilgiler doğrultusunda kurgulamış, *Kazdağı’nın Sarıkız Efsanesi* ve ileriki yıllarda söz konusu efsanenin daha detaylandırıldığı *Kazdağı’nın Sarıkız Efsanesi 2* başlıklı romanlarını yazmıştır. Ali Erdin, *Kazdağı’nın Sarıkız Efsanesi* başlıklı romanın sunuş kısmında kültürlerde efsanenin yeri hakkında şu ifadeleri kullanır:

“Efsaneler, yakın ilişkilerde bulunduğu yörelerimizin ve toplumlarımızın sanatsal, kültürel dokularından, mozayiginden birer renk, birer parçadır bence. Elbette onsuz yöresel sanat dokusu, folklor dokusu, kültür dokusu düşünülemez. Ayrıca efsaneler yaşayan toplumların sanatsal yeteneklerini, yaratıcılık güçlerini de işleyen, sergileyen ve gelecek kuşaklarla iletişim sağlayan köprülerdir, bağlardır, belgelerdir” (Erdin, 1995: 3).

Yazar, yukarıda yer alan ifadelerinden de anladığımız gibi, efsane ve kültür arasında bulunan sıkı bağdan söz etmiş ve efsaneleri, kültürü gelecek kuşaklara aktarmada bir köprü olarak görmüştür. Bu düşüncelerle kaleme aldığı söz konusu romanında olaylar, II. Abdülhamit’in padişah olduğu zamanlarda Edremit Körfezi’nde yer alan Kavurmacılar köyünde geçer. Çanakkale’nin Eseler köyünden olan Osman, iş bulmak için bu köye gelir. Molla Ahmet, onu işe alır. Molla Ahmet’in Senem ve Sevgi isminde iki kızı vardır. Senem, sarışın ve mavi gözlü olduğu için köylüler ona Sarıkız der. Osman, Senem’i görür görmez ondan etkilenir. Senem de Osman’ı görür görmez sevmiştir. Tombik Hasan oğlu Ali’ye Senem’i istemeye kalkınca Osman, Senem’e olan sevgisini itiraf eder. Molla Ahmet, Senem istemeyince kızını Ali’ye vermez. Kel Musa’nın kızı Fadime, Senem ile Osman’ı Gelin Mağarası’na girerken görür. Haklarında çıkan dedikodular sonucunda Molla Ahmet kızını, Çul Mehmet’in oğlu Ahmet’e verir. Senem, düğün günü kaçıp Osman’la kararlaştırdıkları Gelin Mağarası’na gelir. Bir süre sonra köylüler onları bu mağarada yakalar. Osman’ın elini kolunu bağlayıp köyün meydanına getirip şiddet uygularlar. Molla Ahmet kızını, eşinin tavsiyesi ile İda dağının en korkunç yerinde bırakır. Yanında getirdiği 3 kazdan birini kesip Senem’in eşyalarını kana bulayarak köylülere ve Osman’a kızını öldürdüğünü söyler. Osman, dayanamayıp çıldırır. 3-4 gün sonra Osman, kendisini Gelin Kayası’ndan atar. Senem ise, bir gün Osman’a kavuşacağı umudu ile 2 kazıyla hayata tutunur. Senem zamanla yaban hayvanlarıyla dost olur. Balla, balıkla beslenir. Kazları ürer. Dağa odun toplamaya gelen Türkmenlerin ekme torbalarını çalar. Durumu fark eden Türkmenler, al gelinlikli sarı bir kızın hayalet gibi torbayı alıp yok olduğunu görürler ve onun ermiş olduğunu düşünürler. Her yere Sarıkız için torba bırakırlar. Kavurmacılar köyünde yaşayanlar ise, o kızın Senem olduğuna inanır. Öldükten sonra dirildiğini, Allah’ın onu günahlarından dolayı cadılaştırdığını düşünürler. Söylentiler Senem’in annesi Pembe Kadın’ın da kulağına gelince Pembe Kadın, kızının ölmeyip hayata tutunduğunu anlar. Yaptıklarından pişman olup hacca Allah’tan af dilemeyen giden Molla Ahmet, 10-12 yıllık hac yolculuğundan döner. Döner dönmez de eşinin verdiği müjde ile İda dağına koşar. 3 gün her yeri arar kızını bulamaz. Tam son nefesini vermek üzereyken Molla Ahmet’in seslenişlerini duyan kazlar, aylar Senem’i bulup babasına getirirler. Babası kızından su ister. Senem, oturduğu yerden kolunu uzatıp bir avuç suyu alır. Babası

suyun tuzlu oluşundan deniz suyu olduğunu anlar. Deniz ise çok aşağılardadır. Babası kızına hakkını helal eder. Senem de babasını affeder. Osman'ın öldüğünü babasından öğrenince Senem dağın doruğundaki koca kayalara çıkar. Allah'a yalvararak kendilerini perişan edenleri perişan etmesini ister. O yalvarışını bitirir bitirmez büyük bir deprem meydana gelir. İsteği yerine gelince o da kendisini Gelin Tepesi'nden atar. Üzerinde kara bulut belirir. Buluttan çıkan şimşekler Gelin Tepesi'ne düşer. O ateşten Osman ile Senem'in ruhları göğe yükselir. O tepenin dibine Senem'i defnedirler. Orası Sarıkız Tepesi olarak anılır. Molla Ahmet'in öldüğü tepeye de Babadağ Tepesi, İda dağı ise halk arasında artık Kazdağı olarak anılır. Sarıkız ile dağda bulunan kazlar da birdenbire yok olur. Kavurmacılar köyünde ise o günden sonra araziler verimsizleşir, hayvanlar kısırlaşır. Köyde bereket kalmayınca günden güne azalan köy zamanla dağılıp gider. Her yıl Sarıkız adına kurbanlar kesilir, dilekler adanır ve şölenler yapılır. Edremit'in caddelerine, sokaklarına ismi verilir, heykeli dikilir. Sarıkız Efsanesi dilden dile dolaşır (Erdin, 1995).

Sarıkız Efsanesi üzerine yapılan araştırmalarda Kazdağı önemli bir mekân olarak ele alınmaktadır. Sarıkız Efsanesi'nin pek çok varyantının olduğunu ve bu varyantlarda da ortak durumların var olduğunu belirten Ali Duymaz ve İbrahim Şahin, Sarıkız'ın iftiraya uğramasının, babası tarafından Kazdağı'na bırakılmasının ve burada Sarıkız'ın çeşitli kerametler göstermesinin ve babası ile birlikte Kazdağı'nın zirvesine defnedilmelerinin söz konusu ortaklıklar olarak göze çarptığını ve bu efsane ile birlikte Kazdağı'nın da kutsal mekânı haline gelmiş olduğunu ifade etmektedirler (Duymaz ve Şahin, 2008: 119): “Kazdağı günümüzde Sarıkız'a ev sahipliği yapması nedeniyle kutsal olarak kabul edilmesine rağmen buradaki kutsal mekânlarla ilgili inanış ve uygulamalara yakından bakıldığında aslında bunların dağ költü inancı etrafında şekillenmiş olduğu görülmektedir” (Duymaz ve Şahin, 2008: 120). Mehmet Eröz de Yörüklerin ve Türkmenlerin ulu dağlara, yüksek tepelere saygı ile bakıp buraları kutlu, esrarlı yerler olarak kabul ettiklerini, hemen hemen her tepede, dağın eteklerinde birer yatırın bulduğunu ve yaz aylarında söz konusu yatırları ziyarete gidip, adaklarını burada kesip dua ettiklerini, çocuğu olmayan kadınların da dilekte bulduklarını ifade eder (Eröz, 1977: 365). Söz konusu romanda da Gelin Tepesi (halk arasında Sarıkız Tepesi), Babadağ ve İda dağı (Kazdağı) önemli mekânlar haline gelir.

Ali Erdin eserinde her yıl Sarıkız adına kurbanların kesildiğinden, şölenlerin yapıldığından bahseder. Benzer şekilde Emin Kalay da Edremit Körfezi'nde yaşayan insanların “Sarı Kız Hayırını” denilen bir geleneği yaşatmaya devam ettiklerini söyler ve iki gün sürdüğünü ifade ettiği tören hakkında detaylı bilgiler verir: “Her yıl Ağustos ayının ikinci pazarında Sarı Kız'ın babası için Avcular Köyü ahalisinin, üçüncü pazarında Sarı Kız için okuttukları mevlitler ve verdikleri ziyafetler teşkil eder. Eskiden Sarı Kız Hayırını Oba denilen köyün ahalisi yapıyormuş. Fakat bu gün Oba'da iki hane insan kalmıştır. Onun için “Hayır”ı Güre ahalisi yerine getirmektedir” (Kalay, 1997: 58). Fatma Ahsen Turan da her sene 16 Ağustos'tan itibaren Sarıkız hayrının yapıldığını, on yıl öncesine kadar herkesin evinde hayır yaptığını fakat on yıldır belediye tarafından köyün meydanında ya da Kavurmacılar köyünde hayrın hazırlanıp dağıtıldığını ifade eder. Güre köyü halkının 20 yıl öncesine kadar Sarıkız adına yapılan hayrın herkese yettiğini ifade ettiklerini fakat şimdi hayırların yetmediğini söylediklerini belirten Turan, bölge halkının Sarıkız hayrı yapılmadığı takdirde felakete uğrayacaklarına inandıklarını da belirtir. Güre Belediyesi tarafından Sarıkız hayrı veya Sarıkız aşısı 22-24 Ağustos tarihleri arasında yapılmaktadır (Turan, 2002: 155). Güre'de yapılmaya devam edilen hayırlar, Sarıkız için okutulan mevlitler Sarıkız Efsanesi'nin bölge halkı üzerinde günümüzde de ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.

Romanda olay zamanının II. Abdülhamit Dönemi olduğu göz önüne alındığında (1876-1909) Sarıkız'ın kendini perişan edenlere beddua etmesinin hemen ardından gerçekleşen büyük bir depremin yaşanması 29.01.1898 tarihinde Balıkesir'de 7.0 şiddetinde gerçekleşen depremi akla getirir. Böylece halkın tarihte yaşanan büyük bir afete efsane aracılığıyla bir açıklama getirdiklerini ve bu felaketi Sarıkız'ın bedduasına bağladıklarını ifade etmek sanırım yanlış olmayacaktır. Ayrıca efsanede İda dağı'nın nasıl Kazdağı adını aldığına da açıklık getirilmektedir ki kaynaklarda da Kazdağı'nın eski adının İda dağı olduğu girişte de belirttiğimiz gibi ifade edilmektedir. Görüldüğü gibi romanlar ne kadar kurgusal metinler olsalar da Ali Erdin romanında Sarıkız Efsanesi'nin motiflerine bağlı kalarak, bölge halkının inanç ve davranışları doğrultusunda olayları dile getirmektedir.

Söz konusu romanda sadece Sarıkız Efsanesi'ne değil bölgede bulunan Gelin Tepesi'nin de hikâyesine yer verilir. Senem, Osman'a halk arasında dilden dile dolaşan bu tepenin hikâyesini anlatır. Bir zamanlar iş aramaya köylerine gelen çoban, bir kıza sevdalanır. Kız da onu sever. Kızın ailesi yabancı garip bir çobana kızını vermek istemez. Onu başka biriyle nişanlar. Fakat onlar ormanda, bu mağarada görüşmeye devam ederler. Al gelinliği ile kız düğün akşamı kaçır ve oğlanla her zaman buluştukları bu tepeye gelirler. Köylüler, onları bulur. Oğlanı yakalayınca döve döve öldürürler. Kız da kendisini koca kayanın tepesinden atar. Kız ve oğlanın mezarlarının oralarda olduğu söylenir fakat yerini bilen yoktur. Köylüler lanetledikleri gençlerin mezarlarına da sahip çıkmamışlardır. Halk arasında bu iki gencin ruhlarının hâlâ oralarda dolaştığına, gece ve gündüz oralarda el ele gezindiklerine, zaman zaman da birbirlerine seslendiklerine inanılmaktadır. Gelin Tepesi, Gelin Deresi, Gelin Kayası, Gelin Yuvası/Gelin Yatağı'nın adı da bu hikâyeden gelmektedir (Erdin, 1995: 50-52). Romanda ifade edilen kız ve oğlanın hikâyesi olacakların habercisi gibidir. Çünkü bu anlatılanlar aslında Senem ile Osman'ın hikâyesine de çok benzemektedir.

Dinî inançlar ve davranışlar

Kültürün önemli unsurlarından biri olan dinî inanışlar ve bu doğrultuda şekillenen yaşam biçimi, toplum yapısını oluşturan önemli etkenlerden biridir. *Din Sosyolojisi* başlıklı eserde, dinî inanışların ferdi olduğu kadar toplumu da ilgilendiren önemli taraflarının olduğu şu sözlerle ifade edilmektedir:

“Dinî düşünceler, inançlar, ibadetler, davranışlar, gruplar ve cemaatlerin ferdi karakterlerinin ötesinde toplumu alâkadar eden ve pek çok sosyal şartlardan ileri gelen bir takım etkileşimlerle de karşı karşıya oldukları; üstelik onların başka toplum olaylarına etkilerde buldukları görülmektedir” (Günay, 2000: 52).

Ünver Günay, geleneksel toplum yapısında dinin kültürün bütüncül yapısına hâkim ve kültürel normların özünü teşkil ederken modern sınaî kültürde zirveye erişen bir ayrılaşma sonucunda dinin kendi öz alanına çekilip orada kurumlaşıp derinleştiğini fakat şahsiyetlerin birliğini sağlayan ve onları parçalanma tehlikesine karşı korumasıyla da dinin kültürün önemli bir parçası olmaya devam etmekte olduğunu belirtir (Günay, 2000: 374). İnsanlar arasında birlik ve beraberliği sağlaması, toplum yapısında etkili bir kültür unsuru olmasıyla din ve dinî unsurlar Ali Erdin'in eserlerinde de baskın olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öykü ve romanlarında Ali Erdin, halkın dinî inanışlarına ve bu doğrultuda şekillenen yaşamlarına yer verirken yeri geldiğinde eleştirel yaklaşımını sakınmamış, din adı altında akıldışı uygulamaları ve devletin geleceği için tehdit oluşturan yapılanmaları eleştirerek bu konudaki tehlikeleri anlatmaktan da geri durmamıştır. Ali Erdin'in eserlerinde dinî inanışlar ve davranışlar dua etmek, namaz kılmak, hacca gitmek, zekât vermek, dinî bayramlar, cenaze merasimi, yapılan hayırlar vb. hususlar doğrultusunda karşımıza çıkmaktadır.

Eserlerde yer alan kahramanlar her durum ve koşulda dillerinden duaları eksik etmez. *Yıldızlar Da Ağlar Mı?* başlıklı romanda oğluna mektup yazmasına yardımcı olan Ferhatoğlu'na Emine Kadın şöyle dua eder:

“Allah ömrünü çok çok uzun etsin, Allah ellerine dert göstermesin, sağol, varol. Hemi de güzel Allah işallah size de nur topu davrı gız, oğlan kostak kostak evlatlar versinde sizde sevinin, mesut bahtiyar olun muradınıza erin, garı goca yüzleniz hep böle gülsün dursun inşallah!” (Erdin, 1997b: 16).

Yine söz konusu romanda Molla Hasan günden güne azalan camii cemaatinden dert yakınır. Dinin, imanın köylerinde git gide unutulduğunu, azaldığını dile getirir ve bu durumu da köyün hocasının çocukları okutmadığına bağlar. Musa dayı da onu destekler: *“Çok doru söylersin be Molla Hasan. Biz sıkışınca hep Allah Allah deriz ve hemen de Allaha sarılırız sığınırız. Emme camiye, namaza, niyaza da gelince hep boşveririz. Bebelemizin okumasına gelince tabeyke okumalılar, bişeyler öğrenmeliler. Hiç delse namaz gılcağ, ölümize, dirimize bişeyler okuyacakları gadar az buçuk bişeyler öğrenmeliler”* (Erdin, 1997b: 23). Köy muhtarı Kaymak Rıza ise, bunun mümkün olmadığını, Latin harflerinin kabul

edilmesiyle birlikte Arap harfleri ile çocukların okutulmasının hükümet tarafından yasaklandığını dile getirir (Erdin, 1997b: 24). *Sürücü Recep ve Köyüm* başlıklı romanda da köy imamının, köy çocuklarına Arapça kurslar açmadığı, Kur'an okutmadığı ve bu durumun bazı köylüler tarafından hoş karşılanmadığından söz edilir. İmam, mevcut kanunlara uyduğu ve işin biraz da sıkıntılı olmasından dolayı böyle davranmaktadır (Erdin, 1997a: 136). Böylece yenilikler karşısında tepki gösteren köylüler gibi *Sosyal ve Kültürel Değişme* başlıklı eserde de özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında birçok yeniliklerin direnişle karşılandığından bahsedilmektedir:

“Gelenekçilik tutuculuk anlamında ele alındığı zaman toplumun kişileri yerleşmiş alışkanlıklarından vazgeçip yenilikleri kolay kolay kabul edememektedirler. Özellikle Atatürk inkılablarının ilk uygulandığı yıllarda birçok yenilikler direnişle karşılaşmıştır. Giysilerdeki değişmeler, yazı devrimi vs. gibi. Gelenekçi anlayışta her 'eski' iyi, her yeni 'kötü' sayılır” (Tezcan, 1984: 41).

Söz konusu romanda da yapılan yenilikler tepkiyle karşılanır. Muhtar ve imam kanunlar doğrultusunda hareket ederken tutucu tavır sergileyen köylülerle karşı karşıya kalırlar. 1930'lu yılların başında toplumdaki geri kalmışlığın, bağnazlığın, ilkeliliğin üzerinde durulduğu *Yıldızlar Da Ağlar Mı?* başlıklı romanda da Edremit'in Kalabak köyünde yaşayan Ferhatoğlu Mustafa nezdinde eğitimin önemine dikkat çekilir. Askerlikte Latin harfleriyle okuma yazma öğrenen Mustafa, köyünde yeni harflerle okuyup yazan iki üç kişiden biridir. Muhtar olduğu gibi de köylülerin itirazlarına rağmen köye okul yapmayı başarır. Köylülere karşı öfkelenen Ferhatoğlu onlara şöyle der:

“Tüm yeniliklere hepten karşı bunlar. Kafalarını bi güzel örümcek sarmış bu heriflerin. Cahel zavalluların önde gelenleri. Yeni mektepler göya gavır mektebiymiş, bak sen şunun yediği naneye hatta halta bak... Devir hep böyle garanlık sürecektir del ya, yeni mektep de örensizler bebeler bişeyler işte, ne karşı çıkıyorsunuz, devrin değiştiğini bilmiyorsunuz mu? Sizi yetiştiren devrin çok gerilerde kaldığını, memlekette Cumhuriyet Devri'nin başladığını, Atatürk Devriminin başladığını bilmiyorsunuz mu a caheller, değiştirseniz ya biyol şu kafalarınızı galan, ne deye uğraştırırsınız beni?” (Erdin, 1997b: 73-74).

Tüm engelleri teker teker aşan ve kararlılıkla ilerleyen Ferhatoğlu'nun çabaları sonucunda, malzeme paralarının köylülerden toplandığı, inşaatında da köylülerin çalıştığı okul, 1937 yılında Kalabak köyünde açılır. Okula öğretmen de atanır ki anladığımız kadarıyla bu okul Ali Erdin'in okuduğu ilkokuldur. Romanda köylülerin modern okullara verdiği tepki, dinî inançları doğrultusunda gerçekleşir. Çünkü onlar çocuklarının Kur'an öğrenmesini ve bu doğrultuda eğitim almalarını ister.

Kazdağı'nın Sarıkız Efsanesi başlıklı romanda, 40-45 yaşlarında olan Ahmet'in molla oluşu anlatılır: *“Gür köyünde hoca yanında durarak bir süre kuran dersi almış, eski türkçeyi yani arapça okumasını, yazmasını öğrenmişti çocukluğunda. Kuranın çoğu bölümlerini ezbere okurdu hala. O bakımdan adına Molla sözcüğü eklenmiş, Molla Ahmet olmuştu. Bazen camilerinde imamları olmadığı zamanlar namaz da kıldırırdı köyünde”* (Erdin, 1995: 15). Molla Ahmet kızını Senem'e ve Osman'a yaptıklarından sonra köylülerin ve din adamlarının tavsiyesi ile işlediği suçun, günahın affı için Hicaz'a gitmeye karar verir. Mekke'ye Hicaz'a gidip Hz. Muhammed'in mezarını tavaf edecektir. Hac yolculuğu ise, 10-12 yıl sürecektir (Erdin, 1995: 175). Hac yolculuğunu tamamlayıp köyüne dönen Molla Ahmet, Senem'i bulur ve ondan af diler. Kızının onu affetmesi sonucunda da son nefesini verir.

Dinî bayramlar olan Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı'nın, geçmişte Balıkesir'de nasıl kutlandığı *Tarihte Balıkesir* başlıklı eserde ifade edilir. Ramazan veya Şeker Bayramı, 4 gün sürer. Arife gününden itibaren her evde bayram hazırlıkları başlar. Yemekler, baklavalar yapılır. Arife günü sabaha kadar dükkânlar, mağazalar açıktır. Alışveriş yapılır. Bayram topları atılır. Bayramın ilk gününün sabahı bayram namazına gidilir, namazdan sonra bayram topları atılır. Evlere gidilip, bayramlaşılır ve el öpülür. O gün mezar ziyaretleri de yapılır. Bayramın 2. ve 3. gününde ise çocuklar, gençler, kadınlar yeni elbiselerini giyerek bayram yerinde eğlenirler. Dolaplara, atlıkarıncalara vb. binerler. Çalgılar, davul ve zurnalarla zeybek ve diğer oyunlar oynanır. Fakirlere sadaka verilir, açlar doyurulur. Kurban Bayramı ise, beş gün sürer. Ramazan Bayramı'ndan farkı bayram namazından sonra kurbanların kesilmesi ve

fakirlere dağıtılmasıdır (Özer, 1957: 98-99). Söz konusu bayram hazırlıkları ve kutlamalar, Erdin'in anlatılarında bire bir olmasa da yer almaktadır.

Deprem başlıklı romanda Doktor Orhan İnan ve eşi Nurten Hanım, Ramazan Bayramı arifesinde aile büyüklerine vermek için hediyeler, evlerine gelecek olan misafirleri için de baklava ve pişmaniye alırlar. Orhan'ın kardeşleri aileleri ile onlara gelir. Öğle yemeğinden sonra da Orhan ve ailesi ilk önce Orhan'ın baba evine Afyon'a ertesi günü de Nurten Hanım'ın ailesini ziyaret etmek için Nazilli'ye giderler. Orhan'ın kardeşi Burhan'ın tarikatlarla bağlantısı vardır ve bir gün bütün dünyaya şeriatın hâkim olacağını düşünür. Orhan ve kardeşi Turan, onun düşüncelerine karşıdır. Ayrıca Burhan'ın günden güne maddi durumunun daha da artması kardeşlerini şüphelendirir:

“Kendi kendime diyorum ki mutlaka Burhan ağabeyimin işlerinde bir giz var, bir sır var, bir gayri meşruluk var. Yoksa din, ibadet yolunda gitmekle bu işler olmaz, bunca aşırı kazanç ta sağlanmaz. Ah söylediklerine samimi bulup inanabilsem ağabey, vallahi geçerim hemen safına, yanına ama inanamıyorum. Çünkü Allah çalışmayan, sadece ibadet yapmakla yetinen kişilere veya müslümanlara verecek olsa ayırım yapmadan her müslümana eşit verir. O zaman müslüman âleminde ne fakir kalır, ne gariban kalır ve ne de el avuç açıp yerlerde sürünen kalır” (Erdin, 2000: 57).

Böylece romanda din adı altında elde edilen haksız kazançlara, şeriat düşüncesine, bağnazlığa da karşı çıkılmaktadır. Romanda Orhan, oğlu Sercan'a bayramlarda aile büyüklerini ziyaret etmenin öneminden bahseder. Sercan ise sözü bayram harçlıklarına getirir. Orhan ise, bayramlarda çocuklara verilen para üzerine şunları söyler: *“Bizim Ata geleneğimizdir, büyükler küçüklere hep öyle yaparlar oğlum. Onu öyle yapmakla hem gönüllerini alırlar ve hem de küçüklere sevgilerini kazanırlar”* (Erdin, 2000: 85). Böylece bayramlarda çocuklara verilen bayram harçlıklarıyla büyüklerin çocukları sevindirdiği ve bu davranışın bir gelenek olduğu ifade edilir.

Kazdağı'nın Sarıkız Efsanesi 2 başlıklı romanda da Kurban Bayramı'ndan söz edilir: *“Tabiki bu sevinçlerine Kurban Bayramı sevincini de eklemek gerekir. Çünkü hayvan üreticisi olarak çoğunun ceplerine para da girecekti bayram vesilesiyle. Kurbanlık olarak ayırdıkları hayvanlarını kasabada satarak para da kazanmış olacaktı”* (Erdin, 1998: 67). Bayram günü Molla Ahmet bayram namazına gider. Namaz çıkışı damadı olacak olan Çuloğlu ile eve gelir. Çuloğlu kurbanlık koçu keser. Koçun ciğeri kavrulup sofraya konur (Erdin, 1998: 85-86). Yine söz konusu romanda *“Çünkü domuz etinin yenmesini İslâm dini peygamberi Hazreti Muhammed Mustafa müslümanlara yasaklamıştı, haram kılmıştı”* (Erdin, 1998: 158) ifadeleriyle domuz etinin Müslümanlar için haram kılındığından da söz edilir.

Ali Erdin köyde “gezek” adı verilen hayır yemeğini de anlatır. *Kazdağı'nın Sarıkız Efsanesi* başlıklı romanda günde üç öğün konuklar veya imam için “gezek” adı verilen yemeğin, haneler arasında sırayla hazırlandığını ifade eder (Erdin, 1995: 70). Namazdan çıkan köylüler, köy odasında toplanırlar. Köy imamı içeri girince de herkes sofranın başına oturur. Önce imam ve konuklar ardından da köyün fakirleri ve yaşlıları sofrada yerini alır (Erdin, 1995: 71).

Olayların 1950'li 1960'lı yıllara dayandığı, yazarının çocukluğunun geçtiği köyünün gerçek yaşamından izler taşıdığını ifade ettiği *Sürücü Recep ve Köyüm* başlıklı romanda (yazar eserine öykü dese de aslında romandır) imam nikâhından da söz edilir: *“Bönden tezi yok yaptır imam nikâhını, iresmi nikâhını hemencecik”* (Erdin, 1997a: 120). Söz konusu eserde imam nikahıyla birlikte resmi nikahın da önemi vurgulanır.

Deprem başlıklı romanda Nurten Hanım'ın babası vefat eder. Defin işlemleri hakkında kısaca bilgi verilir: *“Öğle namazından sonra Nazilli mezarlığına defnedildi Nurten hanımın babası Osman efendi. Tabii ki Doktor Orhan bey geleneklere uygun olarak cenaze giderlerini sorup öğrenerek hocasına, mezarçısına, yıkayıcısına ücretlerini, bahşişlerini verdi”* (Erdin, 2000: 113). Kemal Özer Balıkesir'de, cenaze defnedildiğinden itibaren yedi gün kadınların, hafızların Kur'an okuduğunu, yedinci gün de mevlit okunup lokma pişirilip dağıtıldığını, 40. ve 52. günlerde de mevlit okutulurken pilav, lokma, şeker

vb. dağıtıldığından söz eder (Özer, 1957: 100). *Yıldızlar Da Ağlar Mı?* başlıklı romanda da vefat edenin ardından yapılan hayırlardan söz edilir: “*Şinci biraz da başka şey konuşalım, bubamın ellikisi geldi onu konuşalım. Kırkında büyük, köycek hayır yaptık emme şincik iki üç sofraya çıkarıp ta güccük hayır mı yapalım, yoğsalım yine köycek büyük hayır mı yapalım?*” (Erdin, 1997b: 41). Olayların geçtiği köyde, cenazenin defnedildiğinin 40. ve 52. gününde maddi imkanlar doğrultusunda hayırların yapıldığı ve bu geleneği devam ettirdikleri görülmektedir.

Ali Erdin eserlerinde dinî duyguların sömürülmesine de yer verir. *Ahret Bankası İflas Etti* başlıklı roman tamamen bu konunun işlendiği bir romandır. Yazar eserinin sunu kısmında insanların inançlarının bazı uyanık kişilerce, gruplarca sömürüldüğünü ifade ederek şöyle devam eder: “*Önemli bir gerçek var ise o da çağımızda hala halkımızın dini inançlarının sömürü yapılmasıdır. Ama şunu da unutmamak gerekir ki din kisvesi altında sömürülen halkın sömürenlerden daha çok sorumluluk taşıdıkları da bir gerçektir*” (Erdin, 2001a: 6). Dinî duyguları sömürenler kadar sömürülenlerin de eleştirildiği romanda, Zeytin tüccarı Hasan Hüseyin Hepkazanır'ın iflası ile olaylar başlar. Üç yıl sonra onun intiharı ile son bulur. Hasan Hüseyin Konya'ya alacaklısından parayı tahsil etmek için geldiğinde alacaklısının da diğerleri gibi hilekâr, düzenbaz olduğunu görür ve dürüst insanların varlığına olan inancını yitirir. İntihar etmeye karar verir. Hayatında ilk defa yanındakileri taklit ederek Cuma namazını kılar ardından da camii çıkışı intihar etmeye yeltenir. Tam silahına davranacakken camii avlusundaki dilencinin önünde oluşan kuyruklar dikkatini çeker. Dilencinin “*Burası Ahret Bankası ey müminler, ey Müslümanlar. Ahret Bankasına para yatıran yok mu? Kar, kazanç burda müminler bana gelin, Ahret Bankasına gelin! Koşun müminler, Ahret Bankasına koşun! Öbür dünyasını düşünen, ahiretini düşünen müminler hiç durmasın benim yanıma koşsunlar...*” (Erdin, 2001a: 37) sözleri ve akşam da dilenciyle meyhanede karşılaşmaları onda Ahret Bankası kurma düşüncesini oluşturur. Banka yönetimini halkı kandırabilmek için din adamlarına bırakmayı planlar. Gittiği kahvehaneyi kiralar. Dükkân sahibi ve çocuklarını, orada bulunan iki müşteriyi de işe alır. 13.04.1997 tarihinde bankasını kurar. “*Dünyada kazan, Ahret Bankasına yatır, Ahrette bol bol harca ey Müslümanlar! Şunu unutma ki dünya bankalarına yatırdığın paralar dünyada kalır.*” (Erdin, 2001a: 60) sözleriyle yola çıkan Hasan Hüseyin, umduğundan çok daha fazla ilgiyle karşılaşır. Öğretim üyesi, imam, müftü yardımcısı gibi din görevlileri bu işe olumlu bakar ve bunu yapılacak toplantılarla halka duyurmak isterler. Bu işin dolandırıcılık olduğunu söyleyen bir kişi dışında kimse bu bankanın oluşumunu ve işleyişini sorgulamaz. Toplantıya katılım fazladır. Laikliğe ve Atatürk'ün kurmuş olduğu Cumhuriyet'e karşı olanlar, radikal İslamcı düzeni (şeriat) kurmak isteyenler toplantıya katılır. Amaçları Millî Eğitim kurumunu ve ekonomiyi ele geçirmektir. Yazar toplantıya katılan İlahiyat Prof. Mehmet Emin Bey'in şu sözlerine yer vererek tehlikenin boyutlarına o yıllarda dikkat çeker: “*Bunlar yanı sıra biliyorsunuz dünyamızdaki özel okullar fatihi çok neşeli Gülen Hocamız da Milli Eğitimimizdeki insanlarımızı eğitim yoluyla ele geçirme planımıza, projelerimize önemli hizmetlerde, katkılarda bulunuyorlar, bunu da belirtelim*” (Erdin, 2001a: 99). Ali Erdin, 15.07.2016 tarihinde darbe girişiminde bulunan terör örgütü FETÖ yapılanmasının ne kadar tehlikeli olduğuna ve devletin kurumlarında yer aldıklarına 15 yıl önce yazmış olduğu söz konusu romanında böylece dikkat çekmiştir.

Ali Erdin, öykü ve romanlarında halkın sağlık sorunlarına çözüm bulmak için hocalara başvurduklarından da söz eder. Ramazan Kaplan 1960-1980 yılları arasında yazılan köy romanlarında ortak bir görüş olarak yeterli bilgi ve imkânlarla sahip olmayan köylülerin yanlış tutum ve davranışlara yöneldiğinin ifade edildiğini söyler. Kaplan bu romanlarda köylülerin kendi kendilerini tedaviyle yetindiklerini, yaşanan bir rahatsızlıkta ilk önce “hoca”ya gittiklerini buradan bir sonuç alamayınca da doktora gitmeyi düşündüklerini ifade eder (Kaplan, 1997: 541-542). Söz konusu tutum ve davranışları Ali Erdin'in eserlerinde de görmekteyiz. *Çanakkale Kahramanı Koca Seyit* başlıklı romanda beş altı yıl boyunca çocukları olmayan Abdurrahman ve Emine çifti, çareyi hocalarda arar:

“*Bunun neticesi olarak ta Emine kadın çevredeki hocalara, üfürükçülere okutulup, üfletilir. Aylarca, günlerce boynuna muskalar takılır. Her duyulan kocakarı ilaçları Emine kadına uygulanır. İlaçlar, haplar yedirilir, içirilir, çeşit çeşit tulsımlar yapılır*” (Erdin, 2003: 52).

Yıldızlar Da Ağlar Mı? başlıklı romanda da Ferhatoğlu Mustafa ile eşi Hayriye'nin on iki yıllık evli olmalarına rağmen çocukları olmaz. Onlar da kocakarı ilaçlarını uygular, hocalara gidip yaptırdıkları

muskaları takarlar (Erdin, 1997b: 16-17). Kısaca Ali Erdin, doğumdan ölüme kadar her aşamada bölge halkının düşünce ve davranışlarında dinî inançların ne kadar etkili olduğunu yer yer eleştirel tutumunu da sakınmadan eserlerinde dile getirmektedir.

Önemli şahsiyetler

Kuva-yı Milliye şehri olan Balıkesir, adını tarihe yazdıran birçok öncü şahsiyetle birlikte anılmaktadır. Hasan Basri Çantay, İbrahim Ethem Akıncı, Yırcalızade Şükrü Efendi, Köprülü Hamdi Bey vd. vatan ve millet aşkı ile dolu kişiler vatan mücadelesinde ön safta yer almış, düşmanla savaşmış, halkı kurtuluşa inandırmak ve bu mücadelenin içinde yer almalarını sağlamak için halkı motive eden konuşmalar yapıp zafere onları inandırmışlardır.

Zekeriya Özdemir, Millî Mücadele yıllarında Balıkesir bölgesinde verilen mücadelelere, faaliyetlere ve bölgenin öncülerine yer verdiği eserinde şu ifadeleri kullanır:

“Redd-i İlhak Cemiyetleri ve özellikle Balıkesir Kongreleri, ilerleyen düşmanı durdurarak ve ayaklanmaları bastırarak, düzenli ordunun kurulması için bir yıllık zaman kazandırmışlardır. Bir taraftan düşmanla savaşırken halkın güvenliğini sağladıkları gibi, Erzurum ve Sivas Kongreleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasına uygun ortam sağlamışlardır” (Özdemir, 1997: 73-74).

Yukarıda yer alan ifadelerde Balıkesir Kongreleri'nin Millî Mücadele açısından önemine değinildiği gibi 1920'de Balıkesir başlıklı eserde de Balıkesir'de verilen mücadelelerden ve elde edilen başarılardan söz edilmektedir:

“Türk eliyle kurulan bu şehirde, Türk elinin yoğurduğu bu topraklarda daima Türk'ün asil kalbi çarpmış, her yabancı emel ve arzuya karşı gelmiş ve boyun eğmemiştir. Son acı, İzmir işgalinin arkasından, her yerden önce ilk kongre burada yapılmış, Balıkesirliler her ne pahasına olursa olsun müdafaa kararını vermiş ve fiilen mücadeleye atılmıştır. Her türlü vasıttan mahrum bir vaziyet içinde Türk kalbinin asil heyecanı ile mücadeleye girmiştir. Arada yaşanan zor ve sıkıntılı günlere rağmen, Allah'ın sabırlı ve azimli kullarına vadedtiği zafere ulaşılmıştır” (Yüzbaşı İshak Hakkı Bey, 1997: 83).

Söz konusu kahramanlarımızdan olan Çanakkale kahramanı Koca Seyit'in göstermiş olduğu mucize ve Millî Mücadele yıllarının unutulmaz kaymakamı şehit Hamdi Bey'in Edremit'teki faaliyetleri, verdiği mücadeleler, işgaller karşısında tutumu ve şehit edilmesi kaynaklarda ifade edildiği gibi Ali Erdin'in romanlarında da yer almaktadır. Erdin, söz konusu kahramanlarımıza romanlarında yer vererek savaşlarda kahramanlarımızın ne zor şartlar altında mücadele ettiklerini ve yapmış oldukları fedakârlıkları anlatarak gelecek kuşaklara millî kahramanlarımızı unutturmamak istemiştir.

Ali Erdin, çocukluğunda tanıdığı ve komşu köylerinden olan Koca Seyit'in kendi ağzından dinlediği hikâyesini yıllar sonra yaptığı araştırmalarla bir araya getirip anlattığı *Çanakkale Kahramanı Koca Seyit* başlıklı biyografik romanında, Koca Seyit'in kahramanlıklarına, vatan sevgisine, mütevazılığına, kanaatkârlığına yer verir. Çanakkale'de tek başına 275 kiloluk top güllisini kaldıran Koca Seyit, Niğdeli Ali'nin de yardımıyla gülleyi topun namlusuna yerleştirir ve yapmış olduğu atışla da İngiliz Ocean isimli düşman zırhlısını batırarak savaşın zaferle sonuçlanmasında büyük katkıda bulunur. Gazi Mustafa Kemal'in de bu başarıdan haberi olur ve Seyit Ali'yi tebrik eder. Cumhuriyet'in ilanından sonra Havran'a gelen Atatürk, Koca Seyit'i unutmaz ve onu görmek ister. Yoksul olduğunu anlayınca da kendisine maddi yardımda bulunulması talimatını verir. Koca Seyit, hayatı boyunca maddiyata önem vermez ve kıt kanaat geçinir:

“Her ünlü kişinin olduğu gibi Kahraman Koca Seyit'in de değerinin ve tanınmasının ancak ölümden sonra olabildiği, gerçekleştiği doğrudur. Adına Havran kasabasında okul yapılmıştır, bir caddeye adı verilmiştir. Nihayet bir heykeli de dikilmiştir 1993 yılında. Havran kasabası meydanına 1995-1996 yıllarında da Çanakkale Cephesinde görev yaptığı Mecidiye Bataryasının bulunduğu yere de Koca Seyit'in ayrıca bir heykeli dikilmiştir.”

Böylece Kahraman Koca Seyit toplumca gereken ilgi gösterilerek zamanla daha çok tanıtılmaya çalışılmıştır. Artık yöre halkı olsun, çevre belediyeleri olsun daha çok ilgi göstermektedir ve daha çok sahip çıkmaktadırlar Kahraman Koca Seyit'e. Ruhu şat olsun” (Erdin, 2003: 119).

Zeki Çevik de Seyit Ali'nin 9 yıl süren askerliğinin ardından savaş sona erince köyüne döndüğünü, burada ormancılık ve kömürcülük işiyle geçimini sağladığını, Gazi Mustafa Kemal Paşa 9 Şubat 1923 tarihinde Havran'a geldiğinde Koca Seyit'i hatırlayıp onu buldurduğunu, Atatürk'ün kendisine maaş bağlanmasını teklif ettiğini Seyit'in ise, bunu kabul etmeyerek odun kömürü yakmasında serbestlik talep ettiğini ve bu talebinin kabul edilerek bir süre yerine getirildiğini ifade eder. Koca Seyit'in “Çabuk” soyadını aldığını ve son yıllarında Havran'daki zeytinyağı fabrikasında çalışarak çuval taşıdığını, 1939 yılında da 50 yaşındayken zatürreden vefat ettiğini söyler: “*Bugün Koca Seyit Köyü'nde ki anıt mezarında meftundur. Türk Milleti ve Devleti var oldukça, O ve onun gibi kahramanlar hiçbir zaman unutulmayacak ve her zaman hatırlanacaktır. Ruhu şad, makamı cennet olsun” (Çevik, 2017: 237). Koca Seyit gibi hiçbir zaman unutulamayacak ve her zaman hatırlanacak kahramanlarımızdan biri de Millî Mücadele'de Anzavur'un adamları tarafından şehit edilen Edremit Kaymakamı Hamdi Bey'dir.*

1886 yılında Makedonya'nın Köprülü kasabasında doğan Hamdi Bey küçük yaşta yetim kalır ve dayısı tarafından büyütülür. Hamdi Bey, ilköğrenimini Köprülü kasabasında, orta öğrenimini ise Üsküp İdadisi'nde tamamlar (Su, 1984: 2-3). Birçok savaşların ardından birer birer toprak kayıplarının yaşandığı bir zamanda dünyaya gelen ve hayatı boyunca da savaşlara tanıklık eden Hamdi Bey için Kâmil Su şu ifadeleri kullanır: “*Hamdi Bey böyle zayıf düşmüş bir devlet düzeni, kargaşalıklar, yabancı tehditleri, kin ve hıyanet ile kuşatılmış tedirgin bir dünyada yetişti, öğrenim hayatını böyle bir hava içinde sürdürdü. Hassas bir ruh yapısına sahipti. Bu olaylar onun üzerinde etkili olmuş, ruhunda mücadele aşkı ateşlemiştir” (Su, 1984: 4). Balkan Savaşı'na katılan Hamdi Bey, savaşta üstün duruma gelen Sırp'lar'a tutsak olmamak için 200 kişilik bir kuvvetle düşman hattını geçip dağlara çekilmeyi başarır. Arkadaşlarıyla birlikte uzun süre çete savaşları yaparak Edirne'ye gelir ve burada Şükrü Paşa'nın kuvvetlerine katılır (Su, 1984: 7-8). Hamdi Bey, 1. Dünya Savaşı çıktığında Demirköy Kaymakamı'dır. Daha sonra Malkara Kaymakamlığı'na atanır. Ardından da Keşan Kaymakamlığı'na nakledilir. Savaşların bölgede yarattığı korku ve heyecanı yakından görerek kaygılı ve üzüntülü günler geçirir (Su, 1984: 13). Hamdi Bey'in kaymakamlık görevinden uzaklaştırılmasını Hürriyet ve İtilaf Partililere karşı sert tutumuna bağlayan Kâmil Su, şu ifadeleri kullanır:*

“Hamdi Bey genellikle kanunlara saygılı, resmi işlemlerinde dürüst bir memurdu. Ancak yurt çıkarları söz konusu olduğu zaman mevzuat dışına çıkmakta tereddüt etmemiştir. Memurluk sıfatıyla olduğu kadar sağlam kişiliği ile de çevresine etkili olmuştur. Bu yüzden Edremitliler'e, Edremit aydınlarına kendisini sevdirmiştir. Yalnız memleketin kokmuş siyasi havası içinde Hürriyet ve İtilaf Partililer'e yaranamamıştır. Yukarıda söz konusu edilen olayda görüldüğü üzere bazı hallerde onlara karşı tutumu çok sert olmuştur. Bu da onun kaymakamlık görevinden uzaklaştırılma işleminin çabuklaştırılmasında etkili olmuştur” (Su, 1984: 23-24).

Hamdi Bey, kaymakamlığı sırasında İzmir Kongresi'nde alınan kararları Edremit'te uygulamak için seçilen heyette teşkilat kurmakla görevlendirilir. Hamdi Bey, çete başları ile iletişime geçip onlara durumun ciddiliğinden bahsederek eşkıyalığı bırakıp Rum çetelerine ve olası bir düşman işgaline karşı örgütlenmelerini ister ve bu girişiminden de olumlu sonuçlar alır (Su, 1984: 37). İzmir, Yunanlılar tarafından işgal edildikten sonra işgale karşı koymak için meydana getirilmiş olan Milis Kuvvetlerine genellikle Kuva-yı Milliye denildiğini fakat bu ifadenin ilk kez ve ne zaman kullanıldığının tam olarak saptanamamış olduğundan bahseden Kâmil Su, nizamiye kuvvetlerinden Millî Kuvvetlerin ayırt edilebilmesi için beyaz patiskadan yapılan bezlere kırmızı boya ile “Kuva-yı Milliye” yazılarak hazırlanan bantları kollarında taşıdıklarından söz eder (Su, 1984: 61). Gıyas Yetkin ise, bantlar üzerindeki Kuva-yı Milliye ibaresinin Hamdi Bey tarafından bulunduğunu ve bu ibarenin cephedeki milis kuvvetlerine Hamdi Bey tarafından verildiğini ifade eder (Yetkin, 2010: 53). Kurtuluş Savaşı'nda Demirci Kaymakamı olan İbrahim Ethem Akıncı anılarında, Balıkesir havalisinde ve garpta teşekkül eden Kuva-yı Milliye'nin oluşumundan söz ederken Edremit Kaymakamı Köprülü Hamdi Bey'den de

bahseder. Ayvalık Yunanlılar tarafından işgal edilince Mutasarrıf Hilmi Bey'in davetiyle bütün ahali okuma yurdunda toplanır. Hamdi Bey'e müdafaa emrini veren de Mutasarrıf Hilmi Bey'dir. Hilmi Bey tarafından telgraflar okunur ve müzakere başlar. Orada bulunan Meclis-i Umumi Azası'ndan Osman Bey'in, Balıkesir eşrafından Vehbi Bey'in ve birçok aydın ve yurt sevenin nasihatleri ve teşvik etmeleriyle düşmana karşı müdafaaya karar verilir. Müdafaa heyetleri ve kongreler kurulur (Akıncı, 2020: 2-3). *Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti* başlıklı eserde Kaymakam Hamdi Bey'in de içinde yer aldığı Müdâfaa-i Hukuk Milliye cemiyetleri hakkında şu ifadeler yer almaktadır:

"1918'den itibaren kuvâ-yı milliyeyi teşkil edip, Millî Mücadele'yi başarıya ulaştıran Müdâfaa-i Hukuk-Milliye cemiyetleri, Müdâfaa-i Milliye Cemiyetinin ismen ufak bir değişikliğe uğramış şeklidir. Yani Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti, değişik mahallî isimlerle, Millî Mücadelenin de öncüsü olmuştur" (Polat, 1991: 172).

Nâzım H. Polat, Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti'nin 1 Şubat 1913 tarihinde doğduğunu 1 Nisan 1919 tarihinde de feshedildiğini söyler. İç siyasetle ilgisi bulunmayan dernek, "millî" kuruluş olma özelliğini her daim korumuş, her türlü cephe gerisi faaliyette yer almıştır. Orduya gönüllü asker toplamış, askerî levâzımâtı temin etmiş, aşevi, hastaneler, sepet fabrikası açmış, matbaa tesis etmiş, tiyatro, konferans, vaaz, kitap neşri gibi kültürel çalışmalarda bulunmuş, Osmanlı coğrafyasının her tarafına yayılarak 53 şubeye ulaşmıştır (Polat, 1991: 171-172).

Gıyas Yetkin, Edremit'te yaşayan gençlerin Kaymakam Hamdi Bey'in icraat ve eşkıya takiplerinde gösterdiği gayret ve başarıları hayran olarak onun etrafında toplanmaya başladığını ifade eder. Hamdi Bey bir gün şehit çocuklarını barındıracak bir şefkat müessesesinin kurulması için eşref ve öğretmenlerden yardım ister. 24.09.1917 tarihinde Edremit Darülitam mektebini açar. Düşman işgaline kadar söz konusu yuvada 105 şehit, fakir ailelerin çocukları bu yuvada barınır ve okur. Bir yıl sonra da Hamdi Bey, Edremit'in 22 gencini toplayarak Edremit Idman Mektebi'ni kurar. Yıllarca faaliyet gösteren bu mektep, İstiklal mücadelesinde de büyük hizmetler görmüş ve birçok şehit vermiştir. Hamdi Bey, işe işlerini tanzim eder. Hamdi Bey ayrıca Edremit'in ortasından akan pis su problemine de çare bularak bu suyu kanal ile çaya akıtma işini de başlatır (Yetkin, 2010: 8-9). Görüldüğü gibi Hamdi Bey Edremit ve Edremit halkına birçok açıdan faydalı olmuş, şehrin sorunlarına çözümler üreterek çocukların ve gençlerin geleceğine önem vermiştir.

İzmir işgal edilince Hamdi Bey hemen bir teşkilat kurulmasını ve muhtemel istilaya karşı tedbir alınmasını ister. Silahlar Balıkesir'e sevk edilmesi istenilen jandarma deposundan Burhaniye Jandarma Kumandanı Hüsnü Bey'in desteği ile temin edilir. Yurdun birçok yerinde yurt savunması için birçok yurtsever bir araya gelir (Kozanoğlu, 1970: 25-26). Mıntıka Kumandanı Ali Bey, savunma teşkilatının başına Hamdi Bey'i getirir. Hamdi Bey gönüllülerin toplanması, onların levazım ve işlerinin karşılanması, arkada kalan ailelerin işe ihtiyaçlarının temin edilmesi vb. konularda görevli heyetlerin seçilmesini ister (Kozanoğlu, 1970: 39). Kuva-yı Milliye'nin karşısında yer almaya başlayan Anzavur Ahmet ile konuşmak üzere Köprülülü Hamdi Bey görevlendirilir fakat menfi faaliyetlerine devam eden Anzavur ile Hamdi Bey'in emrinde bulunan süvari kuvveti Demirkapı'nın güney tarafında çarpışır. Hamdi Bey'e destek kuvvetleri de gelince Anzavur kaçır (Özalp, 2020: 65-67). Akbaş Cephaneli'nin İngilizler tarafından Ruslara verileceği duyulunca Hamdi Bey, Fransızların idaresinde bulunan cephaneye baskın düzenlemeye karar verir. Planlanan her şey yolunda gider. Hamdi Bey, 200 kişi ile cephaneliği ele geçirir (Kozanoğlu, 1970: 78-90). Akbaş Cephaneli, Yenice'de depolanmıştır. Anzavur Ahmet ve asileri, Yenice'ye baskına gelirler. Cephanenin muhafazası, Dramalı Rıza Bey'in kumandasında bulunan Biga'daki 190. Alayın ikinci taburundan bir kısım askerler tarafından sağlanır. Kurtuluş ümidi kalmayınca depo ateşe verilir. Hamdi Bey, Yenice'ye doğru yola çıkar. Hamdi Bey ve arkadaşları yorgun bir halde İnova köyünde köy odasına girerler. Kara Hasan'ın adamları tarafından ele geçerler. Hamdi Bey'i sürükleyerek ve eziyet ederek Biga'ya götürürler. Sonra da kurşuna dizerler. Hamdi Bey, 23.03.1920 tarihinde şehit düşer (Kozanoğlu, 1970: 109-116). Hamdi Bey'in şehit edilmesini ise Kâzım Özalp şöyle anlatır:

"... Hamdi Bey, Gâvur İmam'la Anzavur'un adamları tarafından şehit edilmiş ve cenazesi Biga'ya götürülerek teşhir olunmuş, hatta oraya gelen bir İngiliz zabiti, bunun hakikaten

Hamdi Bey'in cenazesi olup olmadığını önemle tahkik ederek birçok fotoğraflarını almış. Şehit oluncaya kadar pek büyük hizmetler görmüş olan Hamdi Bey'in, vatan için daha pek çok fedakârlığı gerektiren işlerimiz varken, ebedî bir surette aramızdan eksilmesi her yönden üzüntümüzü arttırdı” (Özalp, 2020: 99).

Zeki Çevik, Kahraman Hamdi Bey'in isminin ve hatırasının Biga'da, Edremit'te, Çanakkale'de ve bütün vatan topraklarında yaşatıldığını, eskiden Koyuneli diye anılan nahiyeye “Hamdi Bey” isminin verildiğini ve Edremit'te yer alan stada da adının verilerek büstünün dikildiğini, Hamdi Bey'in Türk Milleti'nin kalbinde yaşadığını ifade eder (Çevik, 2017: 123). Edremit'te birçok yere isminin verilerek adının ve hatırasının yaşatıldığı Kahraman Hamdi Bey'in vatan mücadelesi aynı zamanda Ali Erdin'in romanında da yer almaktadır.

Hamdi Bey'in kahramanlıklarına, vatan sevgisine, mücadelelerine ve şehit düşüşüne romanında yer veren Ali Erdin, Makedonya doğumlu olan Hamdi Bey'in Edremit Kaymakamı olarak anılmasından dolayı bu romanı kaleme almıştır. Ali Erdin, Kaymakam Hamdi Bey'i şu sözleriyle ifade eder:

“Geçmişimizde Edremit Kaymakamı olarak tanıdığımız Köprülü Şehit Hamdi Bey İstiklal Savaşı mücadelemizde ülkemizde bilhassa Balıkesir-Edremit Körfez yöresinde Kuva-yı Milliye, hareketini, ruhunu başlatan Kuva-yı Milliye ateşini parlatan ilk öncü liderlerimizden ve kahramanlarımızdan biridir. Milliyetçi olduğu ölçüde çağdaş düşünceli ve yenilikçidir de aynı zamanda” (Erdin, 2001c: 3).

Romanda yukarıda kaynaklar doğrultusunda ifade ettiğimiz olaylarla hemen hemen aynı şekilde yaşananları dile getiren Ali Erdin, Kaymakam Hamdi Bey'in 2 yıldır görev yaptığı Edremit'ten önce de Edirne ilinin Demirköy kazasında, Malkara'da ve Sındırgı'da kaymakam olarak çalıştığını ve görevini başarıyla yerine getirdiğini ifade eder. Hamdi Bey, Mehtap Hanım ile nişanlıdır. Savaş bitince evlenmeyi düşünürler. Mehtap Hanım, Kaymakam'ın yanına Edremit'e gelince Hamdi Bey'e karşı olanlar onun zampara olduğunu, padişaha karşı halkı örgütlemeye çalıştığını söylerler. Ayrıca namazlarını ihmal ettiği, gavur âdetlerini kasabaya getirip kasabayı gavurlaştırmaya çalıştığı da iddia edilir. 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunanlılar İzmir'e çıkar. İstanbul da işgal altındadır. Kaymakam halkı toplayıp konuşma yapar. Halkı düşmana karşı birlik ve beraberliğe çağırır. Kaymakamlıktan istifa edip onlar gibi kendisi de sivil olarak bu mücadeleye katılacaktır. Edremit, Burhaniye ve Havalisi Müdafaa-i Hukuku Milliye Cemiyeti kurulur ve cemiyet başkanı olarak da kaymakam seçilir. Hamdi Bey'in yerine atanan Mansur Bey, koyu padişah yanlısıdır. Ayrıca düşman işgaline de karşı değildir. Örgütlerin karşısında yer alır. Hamdi Bey'i de ortadan kaldırmaya karar verir. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a ayak basar. Anadolu'daki bütün halk, bütün güçler Mustafa Kemal Paşa'nın etrafında toplanarak ülkeyi düşmandan kurtaracaklardır:

“Hamdi Bey köy gezilerinde köylülerle yaptığı konuşmalarda hep vatanın düşman işgalinden kurtuluşu için birlik olma çağrısında bulundu. Günümüze dek tarihinde özgür yaşamış vatani hür, bayrağı hür Türk halkının düşman boyunduruğunu ve sömürgeliğini kesinlikle kabul edemeyeceğini heyecanlı ses tonuyla onlara anlatmaya çalıştı. Bunun içinde mutlaka Büyük Komutan Mustafa Kemal Paşa saflarına katılarak düşmanlarla savaşmak zorunda olduğumuzu bildirdi” (Erdin, 2001c: 109).

Hamdi Bey, cemiyeti toplayarak Mustafa Kemal Paşa'ya olan bağlılıklarını bildiren telgraf çeker. Mansur Bey, birkaç kez Hamdi Bey'i öldürmek için adam gönderse de başarılı olamaz. Mustafa Kemal Paşa, Hamdi Bey'den en yakın ordu birlikleriyle irtibat kurmasını ister. Burhaniye'de de Redd-i İlhak Cemiyeti'nin kurulmasına öncülük eder. Kurulan Körfez Milis Kuvvetleri komutanı olarak Hamdi Bey seçilir. Milis kuvvet olarak 1200 kişi vardır. Hamdi Bey, varlıklı ailelerden para ve yiyecek desteği alır. Cephaneyi de temin edince Ayvalık Cephesi Alay Komutanı Ali Bey ile görüşür fakat aralarında düşmana karşı saldırı konusunda sorun oluşunca Hamdi Bey, Tümen Komutanı Kazım Paşa tarafından Milis Kuvvetler Komutanlığı'ndan alınır. Balıkesir'e geldiğinde Reddi İlhak Cemiyeti'ni kurar. Ayvalık, işgal edilir. Kazım Paşa, Anzavur Ahmet'in isyankâr mektubunu göstererek kendisini uyarmasını ister. Fakat Anzavur Ahmet Kuva-yı Milliyeci olduğunu söylese de Susurluk'ta birliklere

saldırır. Kazım Paşa ve Hamdi Bey birlikleriyle Anzavur Ahmet'in etrafını çevirseler de o kaçmayı başarır. Mustafa Kemal Paşa, Hamdi Bey'e Çanakkale Boğazı'ndaki İngilizlere ve Fransızlara ait olan Akbaş cephaneliğini soyma görevini verir. Arkadaşı Kani Bey'in de katılımıyla ve çocukluk arkadaşı Lapseki Kaymakamı Hasan Basri Bey'in yardımlarıyla soygun başarıyla tamamlanır. Anzavur Ahmet, Biga'yı yakar yıkar. Mühimmat konvoyundan ayrılan Hamdi Bey ve Kani Bey'i Yukarı İnova köyünde pusuya düşürür. Kani Bey'i orada kurşuna dizerler. Hamdi Bey ise sürüklenerek götürülür ve o da şehit düşer. Hamdi Bey ile Kani Bey, Biga ilçesi şehitliğinde yan yana yatmaktadırlar:

“İşte 1917-1919 yılları arasında Edremit ilçesi Kaymakamlık görevi döneminde başarılı hizmetleri yanında ülkede Kuva-yı Milliye meşalesini de ilk yakanlar arasında görülen, ayrıca işgalci Yunan'a karşı da Ayvalık Cephesi'nde ilk kurşunu sıkan Kaymakam Hamdi Bey Çanakkale boğazı Akbaş Cephanelik soygunu ile de kahramanlığını tümünden kanıtlayarak tarihimize geçti ve Biga Anzavur Ahmet isyanıyla da arkadaşı Kani Beyle birlikte şehitlik mertebesine erdiler. Bizez daha ruhları şad olsun” (Erdin, 2001c: 157).

Böylece Ali Erdin, Çanakkale kahramanımız Koca Seyit'in ve Edremit Kaymakamı şehit Hamdi Bey'in kahramanlıklarını dile getirdiği romanlarında Balıkesir'de verilen vatan mücadelelerini anlatmış, Kuva-yı Milliye'nin oluşumunu, faaliyetlerini ve elde edilen başarıları dile getirmiştir.

Tarım ve hayvancılık

Balıkesir, verimli arazileri ve uygun iklimi ile tarım ve hayvancılık açısından da ön plana çıkan bir şehrimizdir. *Salnamelerde Karesi Sancağı (1847-1922)* başlıklı eserde, Ayvalık kazasının arazisi için şu sözlere yer verilir:

“Kaza arazisi; tarla, bahçe ve çayırın yanında en çok da 90.000 dönüm zeytinlikle kaplıdır. En önde gelen mahsülü zeytin, en önemli ticareti de zeytinyağı ve sabunculuktur. Biri mahsüllü biri mahsülsüz geçen iki yılda yaklaşık; 7-8 milyon kilo zeytinyağı elde edilmekte olup, yağ ve sabun olarak İstanbul ve diğer şehirlerle Romanya ve Bulgaristan'a ihraç edilir. Ayrıca alkollü içki imal ve ihracı da önemli miktarlardadır. Dericiliğin de epey geliştiği Ayvalık'a Hindistan'dan Marsilya ve Trıyista yoluyla çok miktarda ham deri getirilip işlendikten sonra; Bursa, Konya, Ankara ve Aydın'a gönderilmektedir” (Mutaf, 1997: 65).

Balıkesir'de sabun, içki, deri, bıçak vb. üretimler yapılırsa da şehir zeytinleri ile anılmaktadır. Edremit ve özellikle Ayvalık'ın zeytinyağları meşhurdur (Mutaf, 1997: 29). Ali Erdin de eserlerinde bölgede önemli bir geçim kaynağı olan zeytin üretimi ve ticareti üzerinde dururken aynı zamanda yer yer eleştirel bakışını da sakınmaz.

“Hasat Bitince” başlıklı öyküde zeytinlerin hasat edilişi anlatılır. Öteyüzlü Bayramiç köylerinden Hasan Kâhya, Edremit kasabasının zeytin ağası fabrikatör Sarıcazade oğlu İhsan Ağa'ya tayfa getirir. Tayfaların kalacakları ev, damdan bozma bir yerdir. 80 kişi tek göz odada, tuvaleti hamamı olmayan bir yerde kış ayında hasat bitene kadar kalacaktır. Yiyecek ve yakacak sıkıntısı vardır. Hasan Kâhya duruma itiraz eder fakat önceden Ağa'ya imzalamış olduğu boş senetle tehdit edilince çaresiz tüm olumsuz koşulları kabul eder. İlk önce dipler bitirilir ardından da silkmeye geçilir. Yağmurlar bastırınca sabahın beşinde işçiler Kızılyar'a zeytin toplamaya götürülür:

“Aylardan ocak ayı başlarıydı, mart ayına kadarda zeytin toplanabilirdi. Tabii ki koşullar elverip de ağacın başında, dibinde zeytin kalırsa, durursa toplanırdı. Sezon uzadıkça kışı, kuşu, çalıntısı ve çürüme olasılıkları zeytin ürünü için tehlike oluşturabilirdi. Görünüşe bakılırsa yıl ters yıl olacaktı. Kışın erken bastırılışından belliydi. Çünkü yörede böylesine kış ender yıllar olurdu” (Erdin, 2001b: 30).

Soğuk hava koşullarında hastalanan ırgatların birkaçı vefat eder. Diğerleri tepki gösterse de çalışmak zorunda kalıp hasatı bitirirler. Hasat bitiminde ağalar genellikle çalışanlarına tahin helvasıyla ekmek dağıtır hatta bazıları ise, davul zurna çaldırıp çalışanlarını eğlendirirken İhsan Ağa iflas ettiği için bunları

yapmaz (Erdin, 2001b: 35). Görüldüğü gibi öyküde zeytin hasatına dair bilgiler yer alırken zeytin hasatında çalışan işçilerin yaşadığı sıkıntılar, zorluklar da dile getirilmiş, ağa işçi çatışmasına da yer verilmiştir.

Çanakkale Kahramanı Koca Seyit başlıklı romanda, sepetçilik hakkında bilgi verilir. Zeytin işinde kâhyadan sonra sözü geçen kişi sepetçidir:

“Sepetçinin tayfadaki gerçek görevi ise zeytin toplayıcı işçi kadınların dolan sepetlerini dolduğu anda görüp ve anında çuvala boşaltmaktır. Vakit kaybedip oyalanan, dolan sepetleri görmeyen veya geç boşaltan sepetçi iş üretmede etkili olamaz. Diğer taraftan sepetçi tayfa aralarında sürekli gezinmeli, işinde oyurtanları gevşek tutanları ve dalga geçenleri hemen görmeli. Onları ya kendisi uyarmalı, ya da kahyaya haber vermesi suretiyle görevini yapmalıdır” (Erdin, 2003: 90).

“Sarınmın Da Sarısı Altın Sarısı” başlıklı öyküde, zeytinlerini fabrikaya götüren Ahmet fabrikadaki işleyişi hayranlıkla seyrederek: *“Tane zeytinlerin koca taş altında ezilişlerini, hamur lapa oluşlarını, onların torbalara küreklere konuşlarını, torbaların çelik baskı altına alınışlarını, torbalardan zeytin yağının, ince ince sızışını doya doya ve imrene imrene seyretti”* (Erdin, 2001b: 79). “Betsiz Bereketsiz Dünya” başlıklı öyküde ise, Çolak Ramazan yıllardır zeytin vermeyen zeytin ağacının köküne kazmayı vururken hem ağacına sitem eder hem de insanları eleştirir. Eleştiriden nasibini zeytin fabrikalarının sahibi de alır: *“Fabrikacı doru düzgün sıkıp da, eyi ya mı veriyo sankim? Napalım, yağın bu kadar çıktı deyip bizi başından savıyo, sıyrılıveriyor işin içinden. Bi görceñ fabrikaları içleri alimallah duzak dolu. Hiç akıl, sır ermez yaların nerelere gittiğini, nereleri dolaştığını göremezsin, güdemezsin”* (Erdin, 2001b: 48). Böylece Ali Erdin söz konusu öyküde bazı fabrika sahiplerinin üreticiyi kandırdığını, olması gerekenden daha az yağı üreticiye vererek haksız kazanç sağladıklarını eleştirerek üreticinin de buna boyun eğmek zorunda kaldığını dile getirir.

Romanlarda zeytincilik dışında meşe kömürü yapımından ve yayla göçünden de bahsedilir. *Çanakkale Kahramanı Koca Seyit* başlıklı romanda Koca Seyit'in babası Cuburoğlu Abdurrahman odun, kömür ve zeytin işleriyle geçimini sağlar. Koca Seyit de baba mesleğini devam ettirir. Abdurrahman, oğlu Seyit'e meşe kömürü yapımını anlatır. İlk önce yakılacak kömürün miktarına göre ortaya bir daire çizer. Ardından da dairenin içini çukurlaştırır. Meşe bölüntülerini dikey biçimde dairenin içine sıralar. Üç beş dizi üst üste koyarak cami kubbesini andıracak şekilde tüm yüzeyi kaplayarak sıralama işini bitirir. Etrafını moloz taşlar ve çamurla hava almayacak şekilde örür. Sadece dumanların, gazların çıkışı için tepede baca bırakır ve tabanda da odunların yakılabileceği ağız olur. Bu ağız odunlar yakılınca çamurla kapatır. Meşe odunları ağır ağır bir iki gün boyunca yanar. Bir iki gün de kömürlerin soğuması için bırakılır. Sonra da ocak açılır ve hazır hale gelen meşe kömürleri alınır (Erdin, 2003: 87-88).

Kazdağı'nın Sarıkız Efsanesi başlıklı romanda ise hayvancılık üzerinde durulur. Olayların geçtiği Kavurmacılar köyünün geçim kaynağı hayvancılıktır. Köyde büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar yetiştirilir. Ayrıca romanda yayla göçünden de söz edilir. İda dağı'nın en görkemli yerinde bulunan Tozlu yaylasına, Kavurmacılar köyünde yaşayanlar her yıl çıkarlar. Yaylaya kıl çullardan çadırlar kurulur. Hayvanlar için sayalar ve damlar ağaç dallarıyla örülür. Çadırlarda ocaklar tüter, aşlar pişirilir. Genç kızlar türküler mırıldanırken, çobanlar kaval çalar. Köpekler ise, yaban hayvanlarına karşı onları korur (Erdin, 1995: 136-137). Romanda yayla hayatından söz edildiği gibi yayladan dönüşte yapılan eğlencelere de yer verilir. Yayla dönüşünde, her yıl olduğu gibi töre gereği köyde bol bol hayvanlar kesilir ve şölenler yapılarak eğlenilir (Erdin, 1995: 140). Ali Erdin'in eserlerinde bölge halkı sadece yayla dönüşü şölenlerde eğlenmez. Özellikle düğünler insanları bir araya getiren ve birkaç gün süren eğlencelerin başında gelmektedir.

Eğlenceler

Ali Erdin'in eserlerinde eğlenceler adı altında değerlendirebileceğimiz düğünler, çocuk oyunları ve spor faaliyetlerinden en çok düğünler üzerinde durulduğu görülmektedir. *Tarihte Balıkesir* başlıklı eserde, Balıkesir'in nişan ve düğün âdetlerinden söz edilir. Bir erkek evlenmeye karar verince erkek evinden seçilen birkaç kadın uygun görülen kızı görmek için kız evine giderler. Kızı görmeye gidenlere Görücü

denilir ve kız beğenildiği takdirde arkadan dünür heyeti denilen birkaç kadın kızını annesinden veya en yakın akrabasından isterler. Damat adayı soruşturulur. Olumlu bir cevap verilirse söz kesilir. Nişan erkekler tarafından yapılırsa; oğlan evinden kız evine kahve, şeker, kurabiye, hediyeler gönderilir. Erkek tarafı bir gece nişan hediyelerinin olduğu bohçayla kız evine giderler. Dualar okunduktan sonra hediyeler verilir. Ardından da bademli şerbetler ve kahveler içilir. Nişanı kadınlar yaparsa; hediyelerin bir kısmını erkeğin annesi taşır ve kız evinde kızın nişan yüzüğünü takar. Eğlenceler başlar. Nişandan hemen sonra düğün olmazsa bir hafta sonra erkek evi kıza yemiş, kız evi de erkeğe baklava gönderir. Eğer araya bayram/bayramlar girerse erkek kıza bir takım elbiselik gönderir, kız da çamaşır vb. hediyeler gönderir. Nişandan evvelde “ağırlık” adı verilen altın küpe, beşibirlik, para vb. her ailenin durumuna göre kıza takılır (Özer, 1957: 86-87).

1920’de *Balıkesir* başlıklı eserde de 1920’li yıllarda Balıkesir’in geleneklerinden bahsedilirken düğün merasimine de değinilir. Düğün nişan merasimi ile başlar. Erkek tarafından hazırlanan içinde kadın eşyası ve ziynetlerin bulunduğu bohça, erkeğin arkadaşları tarafından kız evine götürülür ve burada önce kahve ardından da içinde badem bulunan limonata veya şurup içilir. Benzer şekilde kız evinden de erkeğe bohça götürülür. Her iki bohça ortaya konulur ve hoca tarafından, iki tarafın mutluluğu için dua edilir. Nişan ile düğünün arasında zaman olacaksa erkek kıza meyve, kız erkeğe baklava gönderir. Resmî ve dinî günlerde ise, her iki taraf birbirine helva gönderirken yalnız bayramlarda erkek tarafı kıza bir takım elbise, kız tarafı da erkeğe çamaşır alır. Düğünde çalgı çalınır. Damadın arkadaşları erkek evinde toplanırken kadınlar da kız evinde Kına Gecesi düzenlerler. Ertesi günü erkeğin arkadaşları ve yakınları gelini almak için kız evine giderler. Gelin alayla, bazen süslenilmiş arabayla etrafında atlı davetlilerle dolaştırılır. Gelin, eve gelince düğün biter. Evde kalan yakın akrabalarla yemek yenildikten sonra yatsı namazı kılınır ve damat, arkadaşları tarafından sırtına vurularak zifafa girer (Yüzbaşı İshak Hakkı Bey, 1997: 18-19). İshak Hakkı Bey ve Kemal Özer’in ifade ettikleri uygulamaların bire bir olmasa da çoğunlukla yansımalarını gördüğümüz öykü ve romanlarda kız kaçırmaktan düğün bitimine kadar bölgede yapılan nişan ve düğün âdetlerine yer verilir.

Balıkesir’de sıklıkla karşılaşılan kız kaçırmayı *Sürücü Recep ve Köyüm* başlıklı romanda Hasan’ın oğlu Kerim’in, Huriye’yi kaçırmada görmekteyiz: “*Kimi kaçırcaak Hasan, Horiye gızı kaçırmiş, Tosun’un Horiye’sini. Ya işte böyle etmiş, emme eyi etmiş*” (Erdin, 1997a: 116). Söz konusu eserde Kalabak köyünde delikanlıların evlenme yaşının 18 olduğundan da söz edilir: “*Askerliğine göndermeden evlendirmeyi de elbette ki düşünüyordu oğlunu. Zira kendisi de o yaşlarda evlenmişti, tam onsekizinde. Gelenek, görenek, töre buydu... Böyle kurulmuştu bu köyde, bu düzen*” (Erdin, 1997a: 110). Köyde geleneklere uyularak delikanlılar 18 yaşına geldiğinde evlendirilir. Evlendirilmeyen gençler ise, “*Betsiz Bereketsiz Dünya*” başlıklı öyküde karşımıza çıktığı gibi daha fazla beklemeyip sevdiği kızını kaçırmaları: “*Çoban Umar’ın kızı Küssüm’ü geçirmiş. Kızın yaşı da pek ifak İramazan. Anası bubası hökümet kapısına gitmeden, gidip de davacı olmadan çabık yetişip de gönüllerini alam şunların İramazan*” (Erdin, 2001b: 56). Çolak Ramazan maddi sıkıntılardan dolayı oğlu İsmail’i bir türlü evlendiremez. İsmail de 3 yıldır nişanlı olduğu Pembe’yi değil çoban Umar’ın kızı Gülsüm’ü kaçırmış. İsmail’in annesi ise bu duruma sebep olarak Çolak Ramazan’ın İsmail’i zamanında evlendirmemesini gösterir ve eşine sitem eder.

Kazdağı’nın Sarıkız Efsanesi başlıklı romanda Senem’e dünürce geleceğini elçi kadın aileye iletir. Elçi kadın, Senem’e yapılacak altınlardan da bahseder: “*Tabey etti ya Molla. Gızınıza baş altını, boyun altını, başına başlık, kaydırma, sandıklar dolusu sepsini, çeyizini hepsini bol bol etcez dedi*” (Erdin, 1995: 88). *Kazdağı’nın Sarıkız Efsanesi 2* başlıklı romanda ise Senem’in düğünü hakkında daha detaylı bilgi verilir. Etraftaki tüm köyler düğüne okuntu şekerleriyle okunur, davet edilir. Çuloğlu Mehmet Burhaniye ve Edremit kasabalarından bir sürü cengiler, çalgıcılar, oyuncular tutar. Düğünde yağlı güreş, cirit oyunları, okçuluk gösterileri de yer alacaktır. Yeme içme konusunda da hazırlık çoktur. Pembe kadın da böreklik yufkalarla, mantılarla, makarnalarla evini donatır (Erdin, 1998: 76-77). Düğünün son günü Senem, al duvağı üstünde ata bindirilerek Çuloğlu’nun evine gündüz götürülür. Üç kez de uğurlu Gelin Çamı’ndan atıyla dolaştırılır (Erdin, 1995: 148). Böylece romanda üç gün süren düğün, gösteri ve oyunlarla başlayıp gelinin damadın evine götürülmesiyle son bulur.

Düğüne davet edilenlerin okunması ifadesiyle karşılaştığımız oku veya okuntu hakkında Mehmet Eröz şöyle bir açıklama yapar: “*Bugün Türkiye'nin birçok yerinde, bilhassa köylük yerlerde düğün davetiyesine “oku” veya “okuntu” denir. Bu kelimeler, “ok” sözünün aldığı yeni şekil olmalıdır. Eski Türklerde “ok” bir davet sembolü idi. Hun, Göktürk ve diğer Türk devletleri hakanları, kabilelerini harp veya başka bir sebeple bir yere toplamak istediklerinde, onlara “ok” gönderirlerdi. Bu, davet manasına gelirdi.*” (Eröz, 1996: 121) diyerek Eröz Osmanlı Türklerinde de davet etmenin aynı kelimeyle ifade edildiğini belirtir (Eröz, 1996: 122). Kemal Özer de Balıkesir’de yapılan düğün hazırlıklarından söz ederken; *Hafta başında düğün okunur. Yani bir kadın veya erkek tarafından davet edilecek kimselere haber gönderilir* (Özer, 1957: 87) ifadesini kullanır. Ayrıca Özer, Balıkesir’e bağlı nahije ve köylerde düğün için davetiyelerin ve düğün şekerlerinin dağıtıldığını, çalgıcıların geldiğini, davetlilerin hediyeleriyle birlikte düğün evine girdiklerini, akşamında da delikanlıların zeybek, Manyas havası, Balıkesir havası oynadıklarını anlatır. Çalgıcılar kızları, kız evinden alarak köyde dolaştırırlar ve erkek evine getirirler. Kızlar damattan bahşiş alır. Kızlar, erkeklerin eğlencelerini uzaktan izlerler. Özer perşembe günü ise köyde pehlivan güreşlerinin bazen de at koşularının yapıldığını, cop oyunlarının oynandığını ifade eder. Atlı gelin alıcılar, gelini arabaya bindirirler. Bahşiş alınır. Gelin damat evine bırakılınca kalabalık dağılır (Özer, 1957: 90-91). Söz konusu uygulamaları *Sürücü Recep ve Köyüm* başlıklı romanda görmekteyiz.

Kalabak köyünden Çolak Ahmet oğlu Durmuş’u evlendirir. Düğünden önce köyün kadınları hem kendi köylerine hem de yakın köylere giderek misafirleri düğüne okurlar. Çolak Ahmet’in okuntu için aldığı boyalı şekerlerden de dağıtırlar. Düğün hakkında bilgi verirler. Salı günü başlayan düğün geleneğe göre üç gün sürer. Bu süreçte misafirler yedirilip içirilir. Aşlıklar, keşkekler, nohutlar kazan kazan pişirilir. Edremit’ten Burhaniye’den çalgı takımları, çengi kızlar gelir. Çolak Ahmet, bol bol rakı ve şarap da alır. Akşam olunca düğün evinden alınan odunlarla büyük bir ateş yakılır. Ateşin etrafına insanların oturabilmeleri için hasırlar, çullar yayılır. Yatsıdan sonra eğlence başlar. Köyün delikanlıları ve evli olanlar (“*yöre diliyle köse takımları*”) ayrı ayrı gruplar halinde otururlar. Çalgı takımı gelir. Köçekler oynamaya başlar (Erdin, 1997a: 99-103). Çolak Ahmet maddi imkânı olduğu için oğlu Durmuş’a özendiği gibi bir düğün yaparken anlatılarda yoksul olanların düğünlerinden de söz edilir.

Çanakkale Kahramanı Koca Seyit başlıklı romanda Seyit ile Emine’nin düğünleri yoksul olmalarından dolayı sade bir törenle yapılır. Davul zurna ile gösterişli bir düğün yapılamaz. Düğünde gelinin çeyizleri yani sepileri uzun uzun iplere dizilip herkesin görebileceği yere asılmaz. Misafirlere sergilenip gösterilmez. Çünkü bu kadar fazla çeyizi yoktur. Emine al gelinliği ve al duvaklığını giyer. Ata bindirilir. Köy imamının ardından birkaç gelin alıcı ile köyün sokaklarında dolaştırılır. Sonra da Cuburoğlu’nun evine hayır duaları ile indirilir (Erdin, 2003: 89).

Yıldızlar Da Ağlar Mı? başlıklı romanda, Umuş ile çoban Himmet evlenir. Umuş daha önce evlendiği için yöre törelerine göre gerdek gecesinin kurallarını iyi bilir ve Himmet’in al duvağını açmasını bekler: “*Duvağı açılmayan bir gelinin de köyün törelerine göre her ne pahasına olursa olsun kesinlikle hiç konuşmayacağını da çok iyi biliyordu. Çünkü duvaklı halde bir gelin adayı konuşursa uğursuzluk sayılırdı*” (Erdin, 1997b: 5). Umuş, Himmet duvağını açana kadar sessizliğini korur ve geleneğe uyar.

Çanakkale Kahramanı Koca Seyit başlıklı biyografik romanda çocuk oyunlarından bahsedilir. Seyit ve arkadaşları saklambaç, uzuneşek, ebelik oyunları oynarlar (Erdin, 2003: 82). Romanda söz konusu oyunlar hakkında bilgi verilmez. Sadece isimlerinden bahsedilir. Romanda Seyit’in iyi güreştiği, kendinden birkaç yaş büyük arkadaşlarını dahi yendiğinden de söz edilir (Erdin, 2003: 82). Küçük Seyit büyüdükçe boyu uzar, bacakları kalınlaşır, omuzları genişler, kolları kuvvetlenir. Katıldığı güreş müsabakalarını da her zaman kazanır: “*Zaman zaman bilhassa düğünlerde köylerinde tertiplenen güreş müsabakalarına da katılır. Her defasında da emsalleri arasında müsabakaları ve yarışları kazanır*” (Erdin, 2003: 85). *Tarihte Balıkesir* başlıklı eserde, Türk milletinin en başarılı olduğu sporun pehlivanlık olduğu, Balıkesir’de de dünya şampiyonluğunu alan pehlivanların çıktığı, Kurtdereli Mehmet Pehlivan’ın ve Çoban Mehmet Pehlivan’ın ünlü pehlivanlar olduğu dile getirilir. Balıkesir’de eskiden beri sıklıkla yapılan pehlivan güreşleri özellikle köy düğünlerinde ve hayır cemiyetleri menfaatlerine hali vakti olan aileler tarafından da yaptırılmaktadır (Özer, 1957: 106). Ali Erdin de söz konusu eserinde bu ata sporuna yer verir.

Sonuç

Ali Erdin 1930 yılında Balıkesir'in Havran ilçesinin Kalabak köyünde dünyaya gelen ve ömrünün sonuna kadar da memleketinde yaşamış, köyün ve köylünün sorunları içerisinde büyümüş, Cumhuriyetimizin özellikle ilk yıllarında inkılaplara, yeniliklere karşı tutucu, bağınaz kişiler arasında yaşanan eski yeni çatışmalarını dile getirmiş ve ömrünü eğitime adayarak ülkenin kalkınması, gelişmesi ve büyümesi için eğitimin önemine dikkat çekmiş yer yer olaylar karşısında eleştirel tutumunu da sakınmamıştır. Özellikle anlatı zamanının 1930-1960'lı yılları kapsayan süreçte köylerde hüküm süren cahillik, geri kalmışlık, yoksulluk üzerinde duran Erdin tutucu, bağınaz davrananları, dinî sömürüleri eleştirmiş, ülkemizin geleceği için tehdit oluşturan yapılanmalara dikkat çekmiştir. Ayrıca modern okullara karşı çıkanları, sağlık sorunlarına tıpta değil de hacıda hocada çare arayanları, sağlığı tehdit edici uygulamalarda bulunanları da eleştirmiştir.

Eserlerinde Edremit Körfezi'nin güzellikleri ve değerleri üzerinde duran Erdin, bölgede dilden dile aktarılan Sarıkız Efsanesi'ni halk anlatılarına dayanarak kurgulamış, bölgenin öne çıkan zeytin üretimi ve zeytin emekçileri üzerinde durmuş, Çanakkale kahramanı Koca Seyit'in ve Edremit Kaymakamı şehit Hamdi Bey'in nezdinde Kuva-yı Milliye şehri olan Balıkesir'de verilen mücadeleleri, işgaller karşısındaki kararlı duruşu ve Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde vatansever birçok kişinin fedakârlıkları ve başarıları doğrultusunda kazanılan zaferleri eserlerinde dile getirmiştir.

Köy Enstitüsü mezunu bir yazar olarak köy romanları ve öykülerini kaleme alan Ali Erdin anlatılarını gerçek yaşamdan aldığını belirtmiş, tanıyıp bildiği mekânlar ve kişiler üzerinden uzak olmadığı yaşamları kurgulayarak anlatmıştır ki öykü ve romanlarda anlatılanlar kaynaklarda ifade edilenlerle de benzerlik göstermektedir. Romanlarda, anlatıları destekler mahiyette bazen fotoğraflara da yer verilmiştir. Kısaca doğup büyüdüğü memleketinin kültürünü yansıtmayı amaç edinen Ali Erdin, kahramanlarını ağız özellikleriyle konuşturarak kültürün en önemli unsurları olan dile ve dinî inançların yaşama ve davranışlara yansımaları üzerinde özellikle durmuş ayrıca bölgenin ekonomik zenginliği, tarım ve hayvancılık, düğünler, önemli şahsiyetlere vb. eserlerinde yer vererek Balıkesir'in kültürel değerlerini geniş bir perspektiften başarılı bir şekilde dile getirmiştir.

Kaynakça

- Akıncı, İ. E. (2020). *Demirci akıncıları*. (4. Bs.). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Balıkesir ilinin tarihi*. 27 Ocak 2024 tarihinde <https://balikesir.ktb.gov.tr/TR-65829/balikesir-ilinin-tarihi.html> adresinden erişildi.
- Balıkesir Kaz Dağı (İda Dağı)*. 11 Mayıs 2024 tarihinde <https://balikesir.ktb.gov.tr/TR-65922/kaz-dagi-ida-dagi.html> adresinden erişildi.
- Boratav, P. N. (2000). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. (10. Bs.). Gerçek Yayınevi.
- Çevik, Z. (2017). *Kuva-yı milliye şehri Balıkesir (kent'in yakın tarihinden sosyal ve kültürel izler)*. Kültür Yayınları.
- Durdu, L. (2016). Veri toplama yöntemleri. M.Y. Özden ve L. Durdu (Ed.). *Eğitimde üretim tabanlı çalışmalar için nitel araştırma yöntemleri* içinde (ss. 93-124). Anı Yayıncılık.
- Duymaz, A. (2001). Kaz dağı ve Sarıkız efsaneleri üzerine bir değerlendirme. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(5), 88-102.
- Duymaz, A. ve Şahin, İ. (2008). Kaz dağlarında dağ, ağaç ve ocak kültürü üzerine inanış ve uygulamalar. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(19), 116-126.
- Erdin, A. (1995). *Kazdağı'nın Sarıkız efsanesi*. Kazdağı Yayınevi.
- Erdin, A. (1997a). *Sürücü Recep ve köyüm*. Kazdağı Yayınevi.
- Erdin, A. (1997b). *Yıldızlar da ağlar mı?* (3. Bs.). Kazdağı Yayınevi.
- Erdin, A. (1998). *Kazdağı'nın Sarıkız efsanesi 2*. Kazdağı Yayınevi.
- Erdin, A. (2000). *Deprem*. Kazdağı Yayınevi.
- Erdin, A. (2001a). *Ahret bankası iflas etti*. Kazdağı Yayınevi.
- Erdin, A. (2001b). *Hasat bitince*. (4. Bs.). Kazdağı Yayınevi.
- Erdin, A. (2001c). *Kuva-yı Milliye kahramanı Hamdi bey şehit kaymakam*. Kazdağı Yayınevi.
- Erdin, A. (2003). *Çanakkale kahramanı koca Seyit*. (8. Bs.). Kazdağı Yayınevi.
- Erhat, A. (2012). *Mitoloji sözlüğü*. (20. Bs.). Remzi Kitabevi.

- Eröz, M. (1977). *Türkiye'de alevilik ve bektâşilik*. Otağ Matbaacılık.
- Eröz, M. (1996). *Millî kültürümüz ve meselelerimiz*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Güçlü, İ. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri teknik-yaklaşım-uygulama*. (2. Bs.). Nika Yayınevi.
- Günay, Ü. (2000). *Din sosyolojisi*. İnsan Yayınları.
- Güvenç, B. (2007). *Kültürün ABC'si*. (4. Bs.). YKY.
- Kafesoğlu, İ. (1977). *Türk millî kültürü*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Kalay, E. (1997). Sarı kız efsanesi ve Edremit körfezi. *Millî Folklor*, 5 (34), 58-59.
- Kaplan, R. (1997). *Cumhuriyet dönemi Türk romanında köy*. (3. Bs.). Akçağ Yayınları.
- Kozanoğlu, Z. (1970). *Hamdi bey ve Akbaş baskını*. Güvendi Matbaası.
- Mutaf, A. (1997). *Salnamelerde Karesi sancağı (1847-1922)*.
- Mutlu, H. K. (2008). *Balıkesir ili ağızları (inceleme-metinler-sözlük)*. [Doktora]. Gazi Üniversitesi.
- Necatigil, B. (2011). *Mitologya sözlüğü*. (2. Bs.). Sel Yayıncılık.
- Özalp, K. (2020). *Millî mücadele 1919-1922*. Cilt I-II. (5. Bs.). Türk Tarih Kurumu.
- Özdemir, Z. (1997). *Balıkesir bölgesi'nde millî mücadele hareketleri*.
- Özer, K. (1957). *Tarihte Balıkesir*. Türk Dili Matbaası.
- Polat, N. H. (1991). *Müdâfaa-i milliye cemiyeti*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2018). *Efsane araştırmaları*. (3. Bs.). Kömen Yayınevi.
- Su, K. (1984). *Köprülülü Hamdi bey ve Akbaş olayı*. Kurtuluş Ofset Basımevi.
- Tezcan, M. (1984). *Sosyal ve kültürel değişme*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Tural, S. K. (1988). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Turan, F. A. (2002). Sarıkız efsânesi ve sosyal kültürel tesirleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi*, 8 (22), 149-162.
- Yetkin, G. (2010). *Millî mücadelenin ilk günlerinde Akbaş kahramanı Edremit kaymakamı Hamdi bey hayatı ve menkıbeleri*. (M. Yetkin, Der.).
- Yüzbaşı İshak Hakkı Bey (1997). *1920'de Balıkesir*. Balıkesir Valiliği Kültür Yayınları.

Etik kurul onayı

Çalışma anket, mülakat, gözlem, deney, görüşme vb. teknikleri kullanarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektirmediğinden bu araştırma etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Araştırmacıların katkı oranı beyanı

Bu makale bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.